

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
ІНСТИТУТ ПРАКТИЧНОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА АРТ-МЕНЕДЖМЕНТУ
КАФЕДРА АРТ-МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ІВЕНТ-ТЕХНОЛОГІЙ

На правах рукопису

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістр
на тему:

**«ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ
НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ
(на прикладі кримськотатарського орнаменту Орньек)»**

Виконала студентка II курсу
Групи МКД-11-8
Спеціальності:
028 «Менеджмент соціокультурної
діяльності»
Халілова Ленура Сейтумерівна
Керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Шевченко Наталія Олександрівна
Рецензент:
кандидат педагогічних наук, доцент
Устименко Леся Миколаївна

Допущено до захисту:
протокол засідання кафедри
№ 8 від 3 січня 2020 р.
Завідувач кафедри арт-менеджменту
та івент-технологій
проф. Копієвська О.Р.

Київ – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МОДЕЛЕЙ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ СВІТОВОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ	7
1.1. Нормативно-правові документи з питань культурної спадщини.....	6
1.2. Популяризація нематеріальної культурної спадщини як складова культурної політики Європейського Союзу.....	14
РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ	25
2.1. Ідентифікація елементів нематеріальної культурної спадщини, наявних на території окремих регіонів	25
2.2. Проблеми та перспективи охорони нематеріальної культурної спадщини в Україні.....	32
РОЗДІЛ III. ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ПРОМОЦІЯ ЕЛЕМЕНТІВ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ.....	54
3.1. Культуротворчий потенціал кримськотатарського орнаменту Орьнек... ..	54
3.2. Збереження нематеріальної культурної спадщини кримськотатарського народу як медіатор культурних змін та побудови моделі сталого розвитку України.....	64
ВИСНОВКИ.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	83
ДОДАТКИ.....	102

ВСТУП

Актуальність. Кримськотатарська культурна спадщина у складі багатокультурної України - це яскравий приклад позитивних орієнтирів розвитку суспільства, наочний приклад демонстрації Україною культурного розмаїття. В контексті найважливішого тренду - сталого розвитку та євроінтеграційного курсу країни, взаємодія та підтримка корінних народів знаходиться в пріоритеті державної політики. Усвідомлення та визнання кримськотатарської культурної спадщини як яскравого елементу багатокультурної України - ще один крок в консолідації громадського суспільства країни, що є дуже актуальним в кризовий час.

Символічно, що на початку минулого року, який було оголошено роком культурної спадщини в Європі, елемент нематеріальної культурної спадщини «Орьнек - кримськотатарський орнамент та знання про нього» був включений до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України. У 2019 році номінаційне досье було відправлено на розгляд у UNESCO для подальшого включення до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства. Даний крок спрямований на впровадження нового напрямку етнополітичної стратегії, як ключового чинника формування проєвропейської політичної нації України, через реалізацію взаємопов'язаних культурно-освітніх завдань з популяризації культури кримських татар.

Спадщина є джерелом ідентичності і згуртованості спільнот, зруйнованих кризою, змінами і економічною нестабільністю. Дійсно, тільки орієнтований на соціум підхід до розвитку, заснований на взаємній повазі і відкритому діалозі між культурами, може привести до довгострокових, всеосяжних і справедливих результатів. Кримськотатарський орнамент Орьнек є засобом передачі знання, які відносяться до традицій, образу життя та побуту кримськотатарського народу в культурному та історичному плані. Орнамент можна сприймати як своєрідну мову або код, що несе в собі повідомлення життєвого значення для наступних поколінь народу та забезпечує культурну ретрансляцію та ідентифікацію.

Тому **метою дослідження** є вивчення принципів і сучасних підходів охорони елементу нематеріальної культурної спадщини для створення ефективного плану охорони елемента «Орьнек - кримськотатарський орнамент і знання про нього».

На основі поставленої мети визначено наступні взаємопов'язані **завдання**:

- вивчити нормативно-правову базу, яка регламентує дії нематеріальної культурної спадщини;
- уточнити поняття «охорона елемента нематеріальної культурної спадщини»;
- проаналізувати елементи нематеріальної культурної спадщини, наявні на території України;
- виявити культуротворчий потенціал кримськотатарського орнаменту Орьнек;
- розробити план охорони елемента «Орьнек - кримськотатарський орнамент і знання про нього».

Об'єктом дослідження є елемент нематеріальної культурної спадщини «Орьнек - кримськотатарський орнамент і знання про нього».

Предмет дослідження є визначення системи заходів для забезпечення життєздатності й охорони елемента нематеріальної культурної спадщини «Орьнек - кримськотатарський орнамент і знання про нього».

Методологічну основу дослідження робота базується на структурно-функціональному і порівняльному підходах щодо аналізу діяльності міжнародних організацій і державних інститутів у галузі охорони нематеріальної спадщини. Під час узагальнення емпіричного матеріалу використані загальнонаукові методи (індукція, дедукція, аналіз, синтез, емпіричні методи дослідження). Характер роботи обумовив необхідність міждисциплінарного підходу, що дозволяє досліджувати проблему комплексно. Порівняльно-історичний метод наукового аналізу форм і методів регулювання охорони нематеріальної культурної спадщини.

Джерельна база та стан наукової розробленості теми. Становлять джерела, що складаються з законодавчих актів з питань збереження нематеріальної культурної спадщини UNESCO, а також нормативні акти України, що прийняті за період незалежності. Вони містять глибокий фактологічний матеріал на основі якого здійснено аналіз стану нематеріальної культурної спадщини України і його відповідність міжнародним вимогам.

Особливо варто відзначити ґрунтовний аналіз практичних аспектів діяльності вітчизняних організацій, визначення перспектив подальшого розвитку міжнародних засад охорони культурної спадщини – присвячені роботи дослідників Кудерської Н.І., Акчуріної-Муфтієвої Н.М., Азарцевої Л.С.

Вивченню і аналізу міжнародного досвіду управління процесами в галузі культури в країнах з високим рівнем розвитку ринкової економіки, досвіду охорони культурної спадщини зарубіжних країн, присвячені дослідження Мамуту Чурлу. Вагомий внесок у справі вивчення, популяризації, аналізу проблем і перспектив нематеріальної культурної спадщини в Україні склали публікації наукових досліджень Українського центру культурних досліджень. У виданнях центру культурних досліджень публікується широка низка теоретичних та прикладних матеріалів фахівців із культурної спадщини та мистецтвознавців.

Наукова новизна дослідження. Теоретичне обґрунтування змістового насичення сучасних підходів до популяризації нематеріальної культурної спадщини, дослідження культуротворчого потенціалу кримськотатарського орнаменту з метою створення плану охорони елемента нематеріальної культурної спадщини корінного народу України «Орьнек».

Практичне значення. Результати досліджень магістерської роботи можуть бути використані менеджерами соціокультурної діяльності у навчальному процесі вищих навчальних закладів. Розроблені в роботі методичні підходи та положення можуть бути використані в якості рекомендацій для державних установ та неприбуткових громадських організацій щодо заповнення номінаційного дос'є та репрезентативного списку елементів НКС.

Апробацію результатів дослідження було здійснено шляхом оприлюднення досягнутих результатів на Міжнародному симпозіумі присвяченого 50-річчю Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв «Культурні та мистецькі студії XXI століття: науково-практичне партнерство» тема доповіді «Збереження та промоція елементу нематеріальної культурної спадщини – кримськотатарського орнаменту Орьнек».

Структура роботи обумовлена логікою розкриття теми, метою та завданням дослідження. Складається з вступу, трьох основних розділів (кожний з яких, відповідно, має по два підрозділи), висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаної літератури (містить 82 позиції) та додатки (містить 9 сторінок). Загальний обсяг роботи становить 102 сторінки, із них основний текст складає 81 сторінку.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МОДЕЛЕЙ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ СВІТОВОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

1.1. Нормативно-правові документи з питань нематеріальної культурної спадщини.

Термін «нематеріальна культурна спадщина» (далі – НКС) на «міжнародному рівні офіційно став використовуватися з 1982 року після проведення у Мексиці циклу конференцій під назвою «Мондіакульт», на яких було обумовлено необхідність приділення особливої уваги її збереженню» [2]. UNESCO, яка є спеціалізованою установою ООН і власне Організацією Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (UNESCO – The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization), відводиться непересічна роль у питаннях міжнародного врегулювання у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини [3]. Першим офіційним документом у галузі охорони нематеріальної культурної спадщини стала Рекомендація UNESCO щодо збереження традиційної культури і фольклору (1989 р.), в якій підкреслено важливе значення культурної спадщини як головного джерела культурного різноманіття й гарантії сталого розвитку, соціальне, економічне і політичне значення фольклору в історії й сучасній культурі суспільств, визнано існування небезпек, які йому загрожують та рекомендовано усім країнам-членам UNESCO розробити спеціальні правові положення та плани організаційних заходів щодо збереження і захисту традиційної культури[4].

У «Загальній декларації UNESCO про культурне різноманіття», яку прийнято 2001 році, зокрема, зазначається, що «...повага різноманітності культур, терпимість, діалог і співпрацю в обстановці довіри і взаєморозуміння є найкращою запорукою міжнародного миру і безпеки», в той же час «...процес глобалізації, стимульований швидким розвитком нових інформаційних і комунікаційних технологій, хоча і представляє виклик для культурного різноманіття, разом з тим створює умови для нового діалогу між культурами і цивілізаціями». Прийнята 185 державами-членами Декларація UNESCO є першим міжнародним нормативно-правовим актом, спрямованим на

збереження культурного розмаїття та заохочення міжкультурного діалогу. У даній Декларації зазначається, що «...необхідно зберігати, популяризувати і передавати наступним поколінням культурну спадщину у всіх її формах, що відбивають досвід і надії людства, створюючи тим самим поживне середовище для творчості у всій її різноманітності й заохочуючи дійсний діалог між культурами».

Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження, прийнята 20 жовтня 2005 року Генеральною конференцією UNESCO визнає «важливість традиційних знань як джерела нематеріального і матеріального багатства, і зокрема систем знань корінних народів, і їх позитивний внесок в сталий розвиток, а також необхідність забезпечення їх належної охорони та заохочення, даний документ визнає необхідність вжиття заходів для охорони розмаїття форм культурного самовираження, включаючи його зміст, особливо в тих ситуаціях, коли формам культурного самовираження може загрожувати зникнення або заподіяння серйозної шкоди»[5].

Культурна дипломатія є незамінною складовою зовнішньої політики кожної держави, оскільки дає можливість не лише показати країну з власними традиціями, цінним надбанням, історичним розвитком, але й побачити та зрозуміти звичаї, мову, пам'ятки іншого народу. Дана взаємодія має базуватися на принципах толерантності, поваги, неупередженості до інших, незважаючи на расову, релігійну чи мовну особливість. Науковець американського походження С. Хантінгтон справедливо підкреслив: «Ми вступаємо в епоху, де культура та культурні фактори відіграватимуть найважливішу роль у формування світової політики» [1]. Саме тому, співпраця з UNESCO у галузі культури, долучення до її основних конвенцій дає можливість зробити правильні кроки в напрямку охорони елементів нематеріальної культурної спадщини в Україні.

Розглянемо відмінності між Конвенцією «Про світову спадщину» 1972 року, Конвенцією 2003 року «Про охорону нематеріальної культурної спадщини» та

Конвенцією 2005 року «Про захист та сприяння різноманіттю культурних виразів»:

1. Конвенція «Про світову спадщину» 1972 року стосується матеріальної спадщини: пам'ятники, а також культурні та природні пам'ятки. Серед іншого, спадщина повинна мати виняткову загальнолюдську цінність та автентичний характер. Експерти є ключовими суб'єктами ідентифікації та захисту [6];
2. Конвенція 2005 року «Про захист та сприяння різноманіттю культурних виразів» має на меті надати художникам, професіоналам культури, практикам та громадянам світу можливість створювати, виробляти, пропагувати та користуватися широким спектром культурних товарів, послуг та заходів [7];
3. Конвенція 2003 року «Про охорону нематеріальної культурної спадщини» знаходиться на перетині цих конвенцій. Основною метою є захист певної форми нематеріальної спадщини, до яких відносяться: соціальні практики, обряди та святкування, виконавські мистецтва, знання, що стосуються природи та всесвіту, традиційні ремесла тощо, які громади визнають своєю культурною спадщиною. Конвенція також є інструментом підтримки громад та практиків у сучасній культурній практиці, тоді як експерти асоціюються лише як посередники або фасилітатори. Для підтримки живої форми існування спадщини, заходи з охорони нематеріальної культурної спадщини спрямовані, серед іншого, на забезпечення її постійного оновлення та передачі майбутнім поколінням. [8]

Першим кроком України на шляху збереження нематеріальної культурної спадщини стало приєднання країни у 2008 році до Конвенції UNESCO «Про охорону нематеріальної культурної спадщини», що декларує важливе значення нематеріальної культурної спадщини як головного джерела культурного різноманіття (Закон України «Про приєднання України до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини»; Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2008, N 16, ст.153) датований 06.03. 2008 р. № 132-VI). [9] Наступним був прийнятий Закон України «Про культуру», де вперше в українському законодавстві згадується поняття «нематеріальна культурна

спадщина». У розумінні Закону «нематеріальна культурна спадщина – це звичаї, форми показу та вираження, знання, навички, що передаються від покоління до покоління, постійно відтворюються спільнотами та групами під впливом їхнього досвіду, оточення, взаємодії з природою, історії та формують у них почуття самобутності та наступності, сприяючи таким чином повазі до культурного розмаїття і творчості людини.[10]

Слід зазначити велике значення діяльності UNESCO зі створення нормативних актів, спрямованих на захист культурної спадщини, зокрема Конвенції про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини, прийнятої 1972 року. У Конвенції не використовувався термін НКС, але розглядалися прийоми з метою охорони культурної спадщини, зокрема у ст.5 відзначається, що держави - сторони цієї Конвенції з тим, щоб забезпечити якомога ефективнішу охорону і збереження та якомога активнішу популяризацію культурної і природної спадщини, розміщеної на їх території, мають: а) проводити загальну політику, спрямовану на надання культурній і природній спадщині певних функцій у громадському житті та на включення охорони цієї спадщини до програм загального планування; б) створювати, якщо вони ще не створені, на своїй території одну чи кілька служб з охорони, збереження й популяризації культурної й природної спадщини, які мають у своєму розпорядженні відповідний персонал і засоби, що дають змогу виконувати покладені на них завдання; с) розвивати наукові й технічні опрацювання і дослідження та вдосконалювати методи роботи, які дають змогу державі усувати небезпеку, що загрожує їй культурній та природній спадщині; d) вживати відповідних правових, адміністративних і фінансових заходів щодо виявлення, охорони, збереження, популяризації й відновлення цієї спадщини; е) сприяти створенню чи розвитку національних або регіональних центрів підготовки в галузі охорони, збереження й популяризації культурної й природної спадщини, а також заохочувати наукові дослідження в цій галузі [6].

На Генеральній конференції UNESCO, яка відбулася в Парижі з 29 вересня по 17 жовтня 2003 року, було затверджено текст Конвенції про охорону

нематеріальної культурної спадщини. Згідно з цією конвенцією термін «охорона» означає заходи, спрямовані на забезпечення життєздатності нематеріальної культурної спадщини, у тому числі її ідентифікацію, документування, дослідження, збереження, захист, популяризацію, підвищення її ролі, її передачу, зокрема шляхом формальної та неформальної освіти, а також відродження різних аспектів такої спадщини» (ст.2, пункт 3)[8].

Кожна держава-учасниця, щоб забезпечувати охорону, розвиток та підвищення ролі нематеріальної культурної спадщини, наявної на її території, докладає зусиль для: прийняття загальної політики, спрямованої на підвищення ролі нематеріальної культурної спадщини в суспільстві; визначення або створення компетентних органів з охорони нематеріальної культурної спадщини, наявної на її території; сприяння науковим, технічним та мистецтвознавчим дослідженням, а також розробці методик дослідження для ефективної охорони нематеріальної культурної спадщини, зокрема нематеріальної культурної спадщини, яка знаходиться в небезпеці; (ст. 13)[8].

На сайті UNESCO з питань нематеріальної культурної спадщини значне місце виділяється Етичним принципам Конвенції про охорону НКС UNESCO. Прийняті вони були на XX сесії Міжурядового комітету UNESCO з охорони нематеріальної культурної спадщини, що відбулася в столиці Намібії з 30 листопада по 4 грудня 2015 року. Зазначимо, що UNESCO ухвалила 12 основних етичних принципів для керівництва стратегіями охорони нематеріальної культурної спадщини, які підтримали держави-учасниці Конвенції. Етичні принципи спрямовані на запобігання будь-яким проявам неповаги і незаконного присвоєння (морального, правового або комерційного) нематеріальної культурної спадщини. Вони визнають важливість вільної і усвідомленої попередньої згоди місцевих громад, поважаючи права місцевого населення на повну і рівноправну участь в будь-якому процесі, проекті і заході, який може їх зачіпати. Крім того, вони визнають вирішальну роль спільнот у підтримці і управлінні своєю культурою та спадщиною[11].

Нематеріальна культурна спадщина представлена у всьому світі як

позитивний чинник у формування етнотуризму держави, за рахунок якого здійснюються додаткові економічні, соціальні та політичні прибутки, створюються нові робочі міста, розвиваються промисли та ремесла. Культура відіграє важливу роль в якості ресурсу в розвитку і підтримці національної та релігійної самобутності та культурного розмаїття, яке шукають і цінують багато туристів. Культурний туризм можна розглядати як симбіоз між двома елементами - культурою і туризмом. Саме тому тенденції розвитку культурного туризму в значній мірі відображають тенденції в культурній спадщині і туризмі. У той же час розвиток культурного туризму ґрунтується на прагненні зберегти світову культурну спадщину і пов'язана з ним спадщина[12].

У науковій літературі дослідники вказують на дві синергетичні сфери: туризм та нематеріальна культурна спадщина. Туризм відіграє вирішальну роль у сфері популяризації елементів НКС, за останні 2 роки активізувалась переваги туризму як засіб атрактивної презентації території. «Нині в Україні чітко виокремлюються локальні осередки побутування елементів НКС, до яких включено таке: «Козацькі пісні Дніпропетровщини» та петриківський розпис – українське декоративно-орнаментальне малярство XIX–XXI ст. (далі – петриківський розпис) (Дніпропетровщина); технологія виконання вишивки «білим по білому» і традиція рослинного килимарства селища Решетилівка, опішнянська кераміка (Полтавщина); традиція косівської мальованої кераміки, традиція гуцульської писанки (Івано-Франківщина); традиція кролевецького переборного ткацтва (Сумщина); пісенна традиція села Лука Києво-Святошинського району (Київщина); «Орьнек» – кримськотатарський орнамент і знання про нього (півострів Крим, місця компактного проживання кримських татар на території материкової України); традиція орнаментального розпису бубнівської кераміки (Вінничина); традиція приготування ет аяклак (караїмський пиріжок з м'ясом) (досвід караїмів міста Мелітополя Запорізької області); традиція обряду «Водіння Куста» в селі Сварицевичі Дубровицького району, а також бортництво (Рівненщина)» [13].

Кожна місцевість побудування даних елементів претендує на розвиток

підприємницької сфери послуг, розвиток сільського туризму, промислів та народних ремесл, підвищення рівня конкурентоспроможності регіону. А з іншого боку має на меті зберегти та розвинути нематеріальну культурну спадщину, повисити рівень обізнаності місцевого населення, сформувати імідж регіону зовнішнього та внутрішнього туризму.[13] Існують певні ризики розвитку даної стратегії, оскільки туризм – це явище динамічне і у поєднанні з національною ідентичністю існує вірогідність отримання негативного досвіду. У сьогоденних умовах інформаційного простору кожен регіон з елементом НКС потребує якісного маркетингу, щоб заохочувати гостей до свого краю. Місія органів місцевої влади забезпечити збереження та промоцію елементів НКС. Фактично, останні 3 роки слід ознаменувати як новий вектор у політики щодо культури України, її духовної культури, самопізнання, духовності та національно-патріотичного виховання. На даному фоні формується туристична привабливість до НКС для представників місцевого населення, гостей з іншого міста та іноземців. Диверсифікація культурної спадщини мотивує просувати внутрішній та зовнішній туризм. Розвиток туризму залежить не тільки від наявності на території історико-культурної спадщини, матеріально-технічної бази, а й від інформаційного забезпечення.

Аналізуючи території з наявними елементами НКС в Україні, з'явилась пропозиція для керуючої влади створити Єдиний інформаційний простір у вигляді картографічних творів. На даних творах пропонується вказати: місце, де можна придбати вироби народних промислів; відвідати ярмарок; місце для відпочинку та частування традиційною стравою регіону або місцевості; взяти участь у обрядодіях (дана послуга може буде запропонована на замовлення, гості можуть спостерігати або долучитися до виступу)[14].

Актуальним є висновки у статті автора Дядечко Л.П. «Аби зберегти й збагатити наведений перелік об'єктів нематеріальної культурної спадщини і добитися включення їх до світових надбань у цій сфері, необхідно розробити національну програму їх вивчення, відродження, збереження та використання в туристичній діяльності.....Все це потребує державної фінансової підтримки й

розвитку волонтерського руху, спрямованого на вивчення й відродження культурної спадщини України відповідно до конвенції UNESCO з цих проблем.... Сучасний рівень освоєння цього ресурсу потребує пильної уваги науковців, практиків і держави в цілому до розроблення й виконання національної програми відродження, збереження та використання культурної спадщини України в розвитку туристичного бізнесу.»[15]

12. Популяризація нематеріальної культурної спадщини як складова культурної політики Європейського Союзу.

Реєстр передових практик з охорони елементів НКС UNESCO дозволяє державам-учасникам, громадам та іншим зацікавленим сторонам ділитися успішним досвідом захисту і прикладами того, як вони долали проблеми, що виникають при передачі своєї живої спадщини, практики і знань майбутньому поколінню. Дані методи і підходи повинні бути корисні в якості уроків і моделей, які можна адаптувати до інших обставин, в тому числі в нашій країні[16].

З 2009 року для Реєстру було відібрано понад 15 передових методів охорони. Щороку на основі пропозицій, представлених державами-учасниками, Міжурядовий комітет з охорони НКС відбирає і просуває програми, проєкти і заходи, які найкращим чином відображають принципи і цілі Конвенції, на основі критеріїв, викладених в Оперативних директивах з виконання Конвенції про охорону НКС.

Проаналізуємо кілька ключових меседжів, отриманих в процесі вивчення кращих практик охорони UNESCO.

2018 рік. Програма «Land-of-Legends», для пропагування та поживлення мистецтва розповіді в регіоні Кроноберг (Південна Швеція).

У Швеції, як і в інших місцях, такі фактори, як індустріалізація, урбанізація, телебачення і соціальні медіа, призвели до зникнення традиційних місць для розповіді та способів передачі. Наприкінці 1980-х років ряд бібліотекарів та викладачів у регіоні Кроноберг організували фестиваль за участю практиків, ентузіастів та експертів з різних куточків Швеції для обговорення даної ситуації

та розробки можливих рішень. Надалі, у листопаді 1990 року, була створена мережа розповіді про історію Кроноберга (відома як «Асоціація»), щоб підвищити обізнаність про небезпеку життєздатності розповіді та розробити заходи для її активізації. Асоціація ініціювала програму «Land-of-Legends», яка організовує цілий ряд заходів, включаючи фестивалі, табори для підлітків, діяльність у школах та наукових колах, курси для майбутніх учителів та виховні заходи. З часом були розроблені міжнародні контакти, і кілька аспектів програми послужили зразком для діяльності в інших місцях. Програма пов'язує розповіді історії з іншими формами живої спадщини, допомагаючи активізувати та пропагувати її як живе мистецтво[17].

2017 рік. Центр розвитку ремесел м. Маргілана (Узбекистан) що охороняє атлас і адрас, відтворюючи традиційні технології.

Місто Маргілан було центром виготовлення атласу і адрас - яскравих і тонких традиційних тканин. У радянський період традиційні ремесла потрапили під негативне відношення, ставлячи під загрозу деякі стародавні технології виробництва. У зв'язку з гострою необхідністю відродження та захисту традицій, які ризикують зникнути, місцева громада виступила з ініціативою заснування Центру розвитку ремесел. У 2007 році задля створення атласів і адрас за допомогою інноваційних тренінгів, виставок і ярмарків ремесел, традиційних фестивалів текстилю та публікації матеріалів та посібників. Центр сприяє використанню природних матеріалів і підтримує передачу знань і навичок про природу і всесвіт, а також їх роль у забезпеченні здоров'я і благополуччя людей. Успіх Центру впливає з його орієнтації на дух партнерства, і місцеві громади відіграють ключову роль у його ініціативах, оскільки є загальне розуміння того, що атлас і тканини адрас є центральними для їх ідентичності[18].

2016 рік. Регіональні центри майстерності: стратегія збереження культурної спадщини традиційного ремесла, Австрія.

Три центри в Австрії, керовані місцевими традиційними майстрами, які протягом останніх 15 років співпрацюють з міжнародними художниками,

освітніми установами, ремісничими підприємствами та іншими організаціями для допомоги захистити їх практику для майбутніх поколінь. Центри проводять ряд громадських заходів, які допомагають підтримувати ремесла: вироби з дерева, живопис і текстиль, які дають громадам почуття ідентичності та спадкоємності. Керовані асоціаціями у співпраці з ремісничими підприємствами, а також освітніми та науковими установами, вони пропонують навчання за традиційними методами, таким як вступні курси для учнів початкової школи, вихідні та літні школи, програми учнівства, і аспірантура.

Місцеві та міжнародні експерти допомагають проводити заняття, передаючи спеціальні знання і навички, пов'язані з різними практиками. Центри ремісництва також проводять виставки і конкурси, щоб поліпшити видимість традиційних ремесел, залучаючи місцевих і міжнародних дизайнерів і художників. Дані центри діють як мости між мистецтвом і промисловістю, забезпечуючи платформи для обміну ідеями та досвідом в області традиційної ремісничої практики і розвитку мереж співпраці. Додатково створюються партнерства між культурної, освітньої та економічної сферами, що ще більше зміцнює зусилля щодо забезпечення безпеки[19].

2014 рік. Захист культури карильйона: збереження, передача, обмін та підвищення обізнаності, Бельгія.

Мистецтво створення музики з дзвіночками (carillon) виконується карілононерами, традиційно під час ринку і святкових днів. Програма по збереженню культури карильйонів існує в 76 містах і селах Бельгії і в 30 країнах світу. Основними завданнями є збереження компонентів історичної культури карильйонів саме: практики, репертуар, інструменти, музика, усна і письмова історія. Забезпечення безперервності та сталого розвитку музики карильйонів як живої спадщини, яке сприяє культурної самобутності та соціальної згуртованості.

Зусилля щодо захисту також були зосереджені на збереженні та відновленні історичних карильйонів з безліччю раніше безшумних карильйонів, які тепер знову стали активними. Передача забезпечується рядом освітніх ініціатив, з

яких школа мехеленського карильйона є найбільш важливою. Також були зроблені зусилля для поживлення карильйона, включаючи просування нових аранжувань, композицій і жанрів музики. Програма поєднує в собі повагу до традицій з готовністю до інновацій, постійно шукає нові способи захисту культури карильйонів в сучасному суспільстві [20].

2015 рік. Майстерність обробки міді у смт. Лахідже, Азербайджан

Даний елемент не внесений до Реєстру передових практик з охорони елементів НКС, а включений до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства. Майстерність обробки міді у смт. Лахіджі є традиційною практикою виготовлення і використання мідних виробів, зосереджених у спільноті смт. Лахіджі на Кавказі. Спільнота-носіє майстерності обробки міді в смт. Лахіджі, планує заходи для забезпечення ефективного захисту та передачі елемента. Уряд Азербайджану бере на себе зобов'язання виділити спеціальні фонди та забезпечити людські ресурси для підтримки цих заходів. Створена асоціація майстрів міді у смт. Лахіджі на основі різних підгруп мідних майстрів з метою систематизації та синхронізації громадських зусиль з охорони всіх аспектів елемента. Зусилля асоціації підтримані в рамках поточної «Державної програми охорони нематеріальної культурної спадщини на 2011-2020 роки» і включатимуть винагороду для майстрів-ремесників за цю роботу.

Виділено спеціальні кредити з низькими відсотками для молодих ремісників, які відкривають і організують роботу нових майстерень з виготовлення міді у смт. Лахіджі. Проводиться інтеграція специфічного курсу з використання традиційних виробів з міді смт. Лахіджі у спеціалізовані середні та вищі навчальні заклади. Курс зазвичай включає презентацію традиційних знань про особливості мідного та процес виготовлення [21].

*2012 рік. Стратегія навчання майбутніх поколінь - фуцзянських ляльководів,
Китай.*

Фуцзянське лялькове мистецтво – це китайське виконавське мистецтво, яке містить у собі володіння ручного лялькового мистецтва. Ляльковий театр в

провінції Фуцзянь на південному сході Китаю розробив набір характерних технік виконання та виготовлення ляльок, а також репертуар п'єс і музики. Починаючи з 1980-х років число молодих людей, які навчаються ляльковому мистецтву, зменшилася через соціально-економічних змін, що змінюють їх спосіб життя, з одного боку, і тривалого періоду навчання, необхідного для оволодіння складними техніками виконання, з іншого.

У відповідь зацікавлені спільноти, групи і носії сформулювали Стратегію підготовки майбутніх поколінь фуцзянських практиків ляльководства на 2008-2020 роки. Ключовими завданнями є захист передачі фуцзянського лялькового мистецтва і підвищення його стійкості за допомогою професійної підготовки для створення нового покоління практиків ляльководства; добірка навчальних матеріалів; створення концертних майданчиків, навчальних закладів та виставкових залів; сенсибілізація людей через неформальне і формальне освіту; регіональне та міжнародне співробітництво; і художній обмін. Дана стратегія стала свідком широкої участі практиків, місцевих жителів і освітніх установ [22].

2012 рік. Xtaxkgakget Makgkaxtlawana – центр Мистецтв корінних народів і його внесок у збереження нематеріальної культурної спадщини людей

Тотонак, Мексика.

Центр мистецтв корінних народів був розроблений як відповідь на довгострокове бажання людей Тотонак створити навчальний заклад для передачі своїх знань, мистецтва, цінностей та культури, а також створити сприятливі умови для творців з представників корінних народів для розвитку свого мистецтва. Структура центру складається з традиційного поселення та домашніх шкіл. Важливо, що кожен «Будинок» спеціалізується на одному з мистецтв Тотонак для майбутніх учнів, таких як кераміка, текстиль, картини, мистецтво зцілення, традиційний танець, музика, театр і кухня. У «Будинку» студенти набувають знань про основні цінності Тотонаку і орієнтуються на зміст творчої практики. Передача знань є цілісною системою [23].

2010 рік. Мешреп, Центр захисту та досліджень НКС уйгурського народу в Китаї.

Даний елемент внесений до списку НКС що потребує термінової охорони. Мешреп є найважливішим культурним носієм уйгурських традицій, включає багату колекцію традицій та виконавських мистецтв, таких як музика, танці, драма, народні мистецтва, акробатика, усна література та ігри. Мешреп функціонує як «суд», де господар виступає посередником для владнання конфліктів і забезпечує збереження моральних стандартів, і як «клас», де люди можуть дізнатися про свої традиційні звичаї. Мешреп передається і успадковується господарями, які розуміють його звичаї і культурні конотації, віртуозними виконавцями, і всіма уйгурцями, які беруть участь і відвідують «захід». На сьогодні існує певна кількість факторів, які загрожують його життєздатності: соціальні зміни, викликані урбанізацією і індустріалізацією, впливом національних та іноземних культур і міграцією молодих людей в міста для роботи. Частота появи і кількість учасників поступово зменшуються, в той час як число передавачів, які розуміють традиційні правила і багатий зміст події, різко скоротилося з сотень до десятків [24].

Нематеріальна культурна спадщина: приклад Королівства Іспанії.

На сьогоднішній день багато країн ЄС зосереджені на популяризації НКС своєї країни або регіону, саме тому, що культурний сегмент впливає на розвиток економічної політики та приваблює туристів. У статті Дем'ян В. В. «Практика збереження і використання нематеріальної культурної спадщини – міжнародний досвід» написано «Іспанія однією з перших ратифікувала Конвенцію 2003 року, і тому досвід цієї країни є цікавим і, певною мірою, новаторським. Країна має не лише національне законодавство у сфері НКС, а й місцеве. У 2011 році уряд Іспанії затвердив план, який був результатом дворічної роботи комітету експертів у цій галузі» [25]. План охорони Іспанії Національного рівня чітко структурований, має конкретні цілі, пріоритетні завдання та ризики, які притаманні для даної країни.

Важливість культури в економіці Іспанії в останні роки зростає в експоненціальному масштабі, і існує чітке суспільне усвідомлення того, що спадщина ХХ століття є цінною спадщиною, оскільки не лише твори мистецтва та архітектури є частиною спадщини двадцятого століття, але також нематеріальна спадщина, фотографічна або звучна, опрацьована в дуже різноманітних підставках і важко зберігається.

Однак у захисті найновіших творів виникає багато питань, оскільки ефемерність багатьох творінь, погана стійкість матеріалів та відмова від традиційних прийомів потребують розробки нових критеріїв, методів та прийомів збереження.

Уряд Іспанії розробив Національний план з охорони нематеріальної спадщини і затвердив у 2011 році, у 2016 році план було переглянуто. План охорони (Plan Nacional de Patrimonio Cultural Inmaterial) передбачає захист виразів, уявлень, застосувань, знань і прийомів, які разом із інструментами, предметами та культурними просторами є складовою частиною різноманітних культур, що розвиваються в Іспанії. З цією метою було розпочато дослідження нематеріальної культурної спадщини, які вказують на ідентифікацію та характеристику зазначеної спадщини, просуваючись до її реєстру документації, охорони, збереження та розповсюдження, сприяння її передачі та поживлення, а також генерування нових прикладів досліджень та культурного виробництва.

У 2018 році для збереження нематеріальної культурної спадщини, було запроваджено програму грантів конкурсної допомоги, яка надала змогу розвивати роботи пов'язані з нематеріальною спадщиною, які мають довгострокові перспективи.

Національний план освіти щодо нематеріальної культури (Plan Nacional de Educación y Cultural Inmaterial) був затверджений у 2012 році. Освіта та нематеріальна культура є новим двозначним сектором культурної політики, оскільки у даному управлінні можна передбачити горизонт стійкості. Національний план освіти та нематеріальної культури має своїм головним завданням сприяти дослідженню в галузі спадкової освіти, сприяти інноваціям

у дидактиці культурної спадщини, посилювати спілкування між культурними менеджерами та педагогами, а також сприяти навчанню обох групи при передачі значень власного капіталу. Дані дії є ефективним інструментом у здійсненні основного права на доступ до культури та поваги до культурного різноманіття.

Післядипломна підготовка (Formación para postgraduados) Навчальна робота полягає у розповсюдженні методології про нематеріальну культуру та підготовку фахівців. Для цього розробляються вузькоспеціалізовані курси «Нематеріальна культура Іспанії». Співпраця відбувається з профільними університетами запровадження курсу для рівня магістрів та аспірантів з програмою стипендій та стажувань.

В рамках розвитку обізнаності про нематеріальну культуру у плануються такі дії: підвищити навчальну діяльність, особливо це стосується національних та міжнародних установ - щорічно проводить у 30 навчальних закладах дослідженням з нематеріальної культурної спадщини. Протягом навчального року у школах проводити виставки з інтерактивними семінарами присвячені нематеріальній культурі і візити-практикуми для учнів «Tengo un plan» («У мене є план»).

У великих містах Іспанії провести 4 семінари, пов'язані з розробкою проектів Національних планів досліджень у галузі охорони нематеріальної культури. У 2020 році уряд Іспанії планує продовжувати вже розпочаті проекти в попередні роки та розпочати наступні інвестиційні проекти, які стосується субсидій для здійснення додаткового заклик про допомогу для захисту нематеріальної культурної спадщини.

Таким чином, нематеріальна культурна спадщина Іспанії є пріоритетним об'єктом розгляду, і її охорона є життєво важливим фактором підтвердження самоідентичності[26].

Приклади світових практик з охорони НКС

У Нідерландах заявники (носії елемента або практикуючі фахівці) проходять курс навчання «Створення плану охорони елемента», який

проводиться в центрі НКС. Навчання складається з трьох частин: вивчення конвенції ЮНЕСКО, правила включення елемента до переліку НКС, план охорони елемента. За допомогою консультантів Центру НКС, заявники самі складають план охорони елемента.

У Фінляндії у питанні охорони НКС пріоритетним питанням є захист і підтримка носіїв елемента. Заходи з охорони враховують діяльність професіоналів та аматорів. Широке поширення інформації та навичок, що стосуються нематеріальної культурної спадщини, серед дітей і молоді може забезпечити не тільки продовження живої традиції нематеріальної культурної спадщини, а й більш широку участь молоді в процесі її збереження.

В Іспанії з метою охорони НКС фахівці пропонують «heritage education». Це спеціальна програма вивчення культурної спадщини адаптована для різних вікових груп, в тому числі і для людей з особливими потребами.

У Кореї існує система успадкування (The Inheritance System), яка була задумана з метою охорони НКС, для підтримки стабільного процесу систематичної передачі знань, навичок від носіїв наступним поколінням. Носіїв НКС називають «національними живими скарбами». Система ієрархічна і складається з п'яти окремих рівнів. «Наступники» передають НКС шляхом навчання «студентів» (jeonsuja). Люди з чудовим потенціалом рекомендуються для стипендії і юридично згадуються як «наступники стипендії» (Janghaksaeng). Після успішного завершення не менше п'яти років навчання видається сертифікат про проходження подальшого навчання і переходу в статус «сертифікованого стажера» (isuja). Найбільш успішний стане «помічником інструктора з навчання наступника» (jogyo). Він допомагає «наступникам», і врешті теж стає «наступником НКС».

Складним є приклад В'єтнаму, де затримка більш ніж на півстоліття в розробці політики збереження НКС стала причиною великих втрат, які в деяких випадках не можуть бути відшкодовані. Через обмежену поінформованість про цінності нематеріальної культурної спадщини, багато простих людей і носіїв культурної спадщини перестали практикувати і передавати свої традиції.

Швидка зміна соціально-економічних умов призвела до змін в духовному та культурному житті спільнот. Елементи культурної спадщини вважалися відсталими, асоціювалися із забобонами або з феодальною культурою. Центр досліджень і пропаганди культурної спадщини В'єтнаму був змушений відмовитися від підтримки окремих традицій. Значна кількість традицій та звичаїв повністю зникли без можливості відродження.

Після отримання доступу до різних рекомендацій ЮНЕСКО та Конвенції 2003 року, В'єтнам почав роботу в напрямку інформування про необхідність охорони НКС. Проведена «Загальна інвентаризація народного мистецтва» і виділені п'ять категорій: соціальна культура, виробнича культура, повсякденна культура, релігійна культура і художня культура. Прагнення до обізнаності в стратегіях захисту НКС спонукало до великої практичної роботи в багатьох аспектах в'єтнамського життя, включаючи культуру. У підсумку, В'єтнам зробив прорив і великі успіхи в охороні НКС за останні роки.

Аналізуючи кращі практики, варто зазначити найважливіші пункти, які необхідно врахувати при побудові плану охорони елемента:

- вирішальна роль спільнот у підтримці і управлінні своєю культурною спадщиною;
- ключова роль місцевих спільнот й загальне розуміння того, що елементи НКС є індикатором їх ідентичності;
- спільноти-носії - важливі учасники процесу охорони елемента;
- активності, спрямовані на охорону елементів НКС в тісному зв'язку з іншими формами живої спадщини та традиціями, допомагають активізувати та пропагувати їх як живе мистецтво;
- важливо будувати мости між мистецтвом та ремісництвом, забезпечуючи платформи для обміну ідеями та досвідом з традиційною ремісничою практикою та розвитком мереж співробітництва;
- проявляти повагу до традиції з готовністю до інновацій, постійно шукаючи нові способи збереження елемента НКС в сучасному суспільстві;
- професійна підготовка для створення нового покоління практиків;

- сенсибілізація людей до НКС через неформальну і формальну освіту, регіональне та міжнародне співробітництво, художній обмін;
- тісна співпраця з освітніми органами, підвищена увага до НКС у рамках навчальних планів різних верств формальної освіти, інтеграція специфічних курсів з НКС у спеціалізовані середні та вищі навчальні заклади;
- підтримка носіїв елемента за допомогою державних програм охорони НКС;
- державні програми підтримки малого бізнесу, ініційованого носіями елемента;
- міжсекторальна взаємодія: творчі об'єднання, неурядові організації, державні структури;
- допомога носіям в отриманні міжнародних грантів, спрямованих на розвиток, популяризацію, охорону елемента;
- культурна дипломатія є незамінною складовою зовнішньої політики держави;
- запобігання будь-яким проявам неповаги і незаконного присвоєння (морального, правового або комерційного) НКС;
- повага до прав місцевого населення на повну і рівноправну участь будь-якому процесі, проекті і заході з метою охорони елемента НКС.

ВИСНОВКИ ДО I РОЗДІЛУ

Нормативно-правова база з питань нематеріальної культурної спадщини складається з міжнародних документів, законів України та нормативно-правових актів. У кожному документі чітко прописана уніфікація механізмів дій держави та громади.

Культурна політика Європейського Союзу визнає важливість збереження, розвитку та охорони НКС. Індустріалізація, розвиток міст, розширення масового туризму і стандартизація способу життя в містах і селах, а також різні форми знань і навичок - все це створює контекст, який ставить НКС в уразливе становище. Нематеріальна культурна спадщина - це «жива спадщина», ідея якої не в тому, щоб зберегти жорстко вкорінені вікові практики, а в тому, щоб надати

їм можливість розвиватися, а також використовувати інновації, які впроваджені в сучасне суспільство і взаємодіють з іншими культурами.

Політика ЄС щодо нематеріальної культурної спадщини - це робота у процесі, яка ще потребує удосконалення, однак слід визнати, що Європа як регіон виявилася досить успішною в реалізації Конвенції UNESCO. Підтримка та фінансування НКС здійснюється за рахунок державних бюджетів, а також за рахунок бенефіціарів. У багатьох країнах Європи активно використовуються альтернативні моделі управління: вібдувається залучення місцевих громад, приватних секторів, державно-приватних підприємств в заходи по збереженню та промоції НКС. Терміни «культура» і «економіка» належать до двох абсолютно різних поглядів, але насправді поле культурної спадщини володіє величезним економічним потенціалом.

Об'єкти культурної спадщини активізують розвиток європейського туризму. Існує низка прикладів випадків по Європі, і UNESCO закликає держав-учасниць, які не «експлуатують» свої об'єкти культурної спадщини в повній мірі використовувати дані можливості з метою стимулювання місцевої економіки і підвищення загальної привабливості регіону.

Отже, культурна спадщина є свідченням багатовікової історії будь-якого народу, це фундамент для майбутніх поколінь. Державна політика в області культурної спадщини повинна враховувати дві точки зору: культурна спадщина є важливим джерелом робочих місць і доходів, що необхідно враховувати у сучасному економічному контексті; культурна спадщина – одна з головних цінностей країни. Ідеальна комплексна стратегія культурної спадщини повинна враховувати обидві сторони однієї і тієї ж монети і поєднувати необхідність негайного зростання і створення робочих місць з розумінням того, що культурна спадщина є довгостроковим ресурсом, який потребує сталого розвитку.

РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

2.1. Ідентифікація елементів нематеріальної культурної спадщини, наявних на території окремих регіонів

За останні два роки робота у сфері інституцій та професіоналізм фахівців щодо НКС В Україні значно активізувалась і досягла позитивних показників та сталого розвитку. Державна політика у сфері НКС проводить заходи, які стосуються захисту, збереження та популяризації елементів НКС на усіх рівнях: місцевому/регіональному, національному, а також міжнародному. 2018 рік було оголошено роком нематеріальної культурної спадщини у UNESCO, в Україні відбулись прогресивні зміни. На Всеукраїнській конференції «Імплементация Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини: підсумки та перспективи», яка була організована Міністерством культури України спільно з Українським центром культурних досліджень було представлено звіт щодо реалізації в Україні положень про Конвенції UNESCO про охорону нематеріальної культурної спадщини[27].

У 2008 році була ратифікована Конвенція UNESCO про охорону нематеріальну культурну спадщину в Україні. Для виконання основних положень Конвенції та фіксації елементів нематеріальної культурної спадщини, у 2005 році була заснована премія Наказом Міністерства культури і туризму України від 24 жовтня 2005 року № 759 «Про затвердження Положення про премію імені В.М. Гнатюка за збереження та охорону нематеріальної культурної спадщини» (втратила чинність)[28].

У грудні 2012 року Наказом Міністерства культури України № 1521 від 14.12.2012 «Про затвердження примірного зразка форми облікової картки об'єкта (елемента) нематеріальної культурної спадщини України та визначення об'єктів нематеріальної культурної спадщини»[29] було сформовано Список елементів нематеріальної культурної спадщини України, затверджено зразок облікової картки [30]. У 2017 році Наказом Міністерства культури України № 1319 від 11.12.2017 затверджено новий зразок Облікової картки елемента

нематеріальної культурної спадщини. У 2013 році Наказом Міністерства культури України № 932 від 03.10.2013 створена Експертна рада при Міністерстві культури України, до складу якої увійшли провідні фахівці в галузі нематеріальної культурної спадщини.[31] Наказом було затверджено «Положення про Експертну раду з питань нематеріальної культурної спадщини при Міністерстві культури України». [32] У 2015 році Україна представила звіт Комітетові про законодавчі, регулятивні та інші заходи, ужиті для виконання цієї Конвенції, відповідно до статті 29 Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини.[33]

З 2015 року відповідно до ст. 13, п. б) Конвенції Наказом Міністерства культури України № 548 від 27.07.2015 була визначена уповноважена установа – Український центр культурних досліджень Міністерства культури України (Далі – УЦКД).[34] У 2017 році Наказом № 438 від 22.05.2017 «Про затвердження Положення про премію за збереження та охорону нематеріальної культурної спадщини» затверджено Положення про премію за збереження та охорону нематеріальної культурної спадщини»[34].

В Україні на державному рівні забезпечується науково-методичний супровід реалізації Конвенції UNESCO шляхом проведення навчальних семінарів (усні та письмові консультації щодо внесення елементів НКС до Національного переліку; консультації щодо формування експертних рад регіонального рівня; консультації щодо формування регіонального переліку НКС), наукових конференцій, круглих столів, за допомогою фінансової підтримки грантодавців, зокрема гранти Українського культурного фонду (УКФ). За останні два роки відбулась презентація видань елементи НКС, які увійшли до Міжнародних списків UNESCO та Національного, а саме: видання «Елементи нематеріальної культурної спадщини»[35]; видання «Віртуальний музей. Нематеріальна культурна спадщина»[36]; видання методичних рекомендацій щодо просування елементів НКС до Національного переліку України; видання «Нематеріальна культурна спадщина, культурні і креативні індустрії: міжнародні пріоритети розвитку та стан в Україні»[37].

У рамках глобалізаційно-інноваційних процесів відбувається створення цифрових платформ для збереження культурної та етнічної спадщини:

«Віртуальний музей нематеріальної культурної спадщини» та «Автентична Україна»[38]. Дані проєкти консолідує у собі інформацію про елементи НКС, які стануть у нагоді як для людей різних вікових та соціальних категорій.

У науково-дослідній державній установі Міністерства культури, молоді та спорту – Українському центрі культурних досліджень у 2018 році був започаткований Всеукраїнський відкритий конкурс програм збереження і розвитку елементів нематеріальної культурної спадщини «Жива традиція».

«Конкурс має на меті обрати найбільш релевантної, комплексної та узгодженої програми використання інструментів збереження і розвитку елемента нематеріальної культурної спадщини України. Завданням конкурсу є залучення локальних спільнот до репрезентації регіональної культури; підготовка «пулу» нових елементів, що можуть претендувати на включення до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини; привернення уваги до елементів нематеріальної культурної спадщини, що не увійшли до Національного переліку НКС.»[39]

Даний Конкурс передбачає відкрите та конкурентоспроможне змагання у підсумку якого учасники, які посідають 1,2,3 місця отримують грошову премію на подальшу промоцію елемента НКС. У 2019 році у Всеукраїнському відкритому конкурсі програм збереження і розвитку елементів нематеріальної культурної спадщини «Жива традиція» до участі запрошуються представники та колективи локальних спільнот, територіальних громад, ОЦНТ, громадських організацій, загальноосвітніх шкіл, спеціалізованих навчальних закладів та інші зацікавлені особи та інституції. «Конкурс має на меті активізувати дитячу та молодіжну аудиторію, які зацікавлені у вивченні традицій та елементів НКС. Основними завданнями, які сприяють залученню молоді до отримання спеціальної грошової премії «Жива традиція KIDS» є: підвищення обізнаності дітей та підлітків у сфері елементів НКС, залучення молодого покоління до

репрезентації традиційної народної культури, а також створення культурного продукту, який допоможе розробити мультиплікаційний контент»[39].

Відповідно до реалізації Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини, був проведений моніторинг про законодавчі, регулятивні та інші заходи ужиті для виконання Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини та про стан збереження й популяризації елементів нематеріальної культурної спадщини України, що внесені до Національного переліку та Міжнародних списків.

Обласні (або інші програми), у певних регіонах реалізують наступні програми (інформація за даними звіту Українського центру культурних досліджень):

«Запорізька область – програма розвитку культури Запорізької області на 2018-2022 роки зі змінами та доповненнями, затверджена рішенням Запорізької обласної ради.

Івано-Франківська область – регіональна цільова програма «Культура Івано-Франківщини» на період до 2020 року.

Полтавська область – програма розвитку культури, туризму та охорони культурної спадщини на 2019-2022 рр.

Сумська область – програма збереження та розвитку елемента НКС «Кролевецьке перебірне ткацтво» на 2018 рік, затверджено Кролевецькою районною державною адміністрацією.

Тернопільська область – розроблення блоку положень щодо охорони, збереження та популяризації елементів нематеріальної культурної спадщини для його внесення до Програми збереження культурної спадщини Тернопільської області на 2016-2020 рр.

Рівненська область:

- обласна програма збереження нематеріальної культурної спадщини;
- основні пункти програми збереження НКС відображені у Програмі розвитку культури Рівненської області на період до 2022 року;

- стратегія розвитку зеленого шляху «Медове коло», одним із завдань стратегії є підтримка бортництва на території Рівненщини.»[40]

Враховуючи порядок внесення елементів до Національного переліку кожен регіон має створити Обласний перелік нематеріальної культурної спадщини. У 17 областях створено експертні ради та ведеться список НКС, в інших областях відсутні дані про якість роботи вищенаведених формувань та аналіз підготовки документів до обласних переліків.

Наведемо приклади формування Експертної ради у областях/регіонах. У Кіровоградській області проводиться організаційна робота щодо створення обласної комісії з формування переліку елементів НКС Кіровоградської області. У Львівській області відсутній наказ Департаменту з питань культури, національностей та релігій Львівської ОДА про створення обласної Комісії щодо формування переліку елементів НКС спадщини Львівської області. На Черкащині місцеві та регіональні переліки відсутні, створена Обласна комісія зі збору, обробки та складання орієнтовного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини Черкаської області, а також готуються документи щодо створення Баз даних місцевого рівня елементів НКС. На сьогоднішній день у Херсонській області не створена Експертна рада з питань НКС, протягом року було проведено моніторинг елементів НКС в районах області, які могли б увійти до обласного Переліку НКС [40].

Негативним явищем є фактор про відсутність розподілу обласних бюджетів у галузі культури на впровадження науково-дослідницької діяльності, яка має бути спрямована на дослідження традицій регіону та ремесл. Роботу в напрямку проведення досліджень в період на 2018-2019 рр. виконано у 2 областях України: Волинська область – дослідження гончарства осередку чорнодимленої кераміки (с. Рокита, Дубечне Старовижівського району), дослідження старовинного обряду сватання (Княгининівська ОТГ), обряду «Біління полотна» (с. Білин), у дослідженні елементу нематеріальної культурної спадщини «Художнє ткацтво Волині» (села Кортеліси, Велимче, Прохід, Замшани Ратнівського, Великий Курінь, Проходи Любешівського, Прилісне,

Велика Яблунька Маневицького, Крижівка Рожищенського, Поліське, Брунетівка Старовижівського районів). Сумська область – проведені фольклорно-етнографічні дослідження: в селищі Недригайлів зафіксовано традицію виконання інструментальної танцювальної музики, записано такі традиційні танці, як «Полька», «Молодичка», «Горлиця», «Василь»; у с. Уланове Глухівського району зафіксовано інформацію про обряди весняно-літнього циклу, зокрема звичай виготовлення обрядової ляльки «кукушки» та наряджання обрядового дерева; виявлено та зафіксовано життєздатний елемент нематеріальної культурної спадщини – традиційне писанкарство; в с. Шатрище Ямпільського району зафіксовано елемент НКС – традиційне гончарство села Шатрище, який перебуває на межі зникнення, адже носій тільки один (Г. Негода, 87 років). [40]

На сьогоднішній день в Україні існують загрози життєдіяльності елементів НКС. За своєю сутністю НКС є динамічною і піддається природному життєвому та соціальному циклу, протягом якого її елементи можуть зникати, що призводить до появи нових форм вираження. Процеси, що відбуваються в сучасному світі, викликають стрімку втрату, і ця швидкість перешкоджає творчому перетворенню елементів НКС та її виживанню. Наслідком є «зубожіння» культури та зникнення змісту, який складає для груп і осіб основу чітко визначеної ідентичності та спільних цінностей. До факторів, що прискорюють зникнення нематеріальної спадщини й часто не дозволяють передавати її наступним поколінням, належать: *глобалізація, міграція, прогресивні процеси урбанізації та індустріалізації, поступове погіршення соціально-економічних умов, розрив між поколіннями.*

Глобалізація. Зростаючі темпи злиття культурних моделей можуть призвести до зникнення місцевого культурного змісту під впливом іншого, привабливішого. Популярний, простий у навігації контент, що пропонує прості рішення, починає домінувати, відволікаючи старі звички, навички та способи життя.

Міграція. Певні переміщення та зміни місця проживання ведуть до відчуження від власної громади та її сприйняття «материнської» нематеріальної культурної спадщини. Практика цієї спадщини ускладнюється або навіть стає неможливою в нових умовах і збагачується чи замінюється іноземними впливами. Розсіювання членів громади призводить до зменшення зацікавленості до власної нематеріальної культурної спадщини.

Прогресивні процеси урбанізації та індустріалізації. Стрімкий розвиток міських центрів впливає на темпи міграції та пов'язані з ними загрози змісту нематеріальної культурної спадщини. Люди, які живуть у новому міському центрі, вже не відчують повний зв'язок зі своєю культурною спадщиною, втративши при цьому зв'язок зі спадщиною їх місця походження. У випадку історичних міст з багатою культурною спадщиною наплив людей, які не знають і не розуміють її, для яких вона не має значення, може розмити старий зміст і зникнення цієї спадщини.

Індустрія, яка керує розвитком сучасного світу, одночасно робить традиційні способи виробництва збитковими та непривабливими. Попит на продукцію, вироблену колишніми, менш економічними методами, також зменшується. З розвитком різних аспектів сучасної економіки зникають традиційні знання та навички ремесел і торгівлі, пізнання навколишнього світу і навколишнього середовища, традиційна сільськогосподарська практика.

Поступове погіршення соціально-економічних умов. Низький рівень умов життя суспільства може викликати зменшення інтересу до нематеріальної культурної спадщини та уваги до живих питань. Економічні проблеми призводять до труднощів в організації заходів, пов'язаних з нематеріальною культурною спадщиною, у виробництві реквізиту та предметів, необхідних для практики в різних аспектах цієї спадщини – наприклад, музичні інструменти, костюми – в необхідній сировині та засобах. Складна економічна ситуація часто обмежує час, який можна присвятити культивуванню нематеріальної культурної спадщини. Це означає, що традиційні трудомісткі методи виробництва, які можуть бути використані, перестають бути продуктивними і

привабливими для одних і тих самих майстрів, які більш не зберігають і не передають свої художні прийоми наступним поколінням.

Розрив між поколіннями. Творче спілкування між поколіннями є основним способом забезпечення життя нематеріальної культурної спадщини. Таке спілкування може відбуватися у формі звичайної участі в організованих заходах, шляхом поповнення знання і змісту в історіях та бесідах, шляхом передачі навичок ремесла. Втрата інтересу та спілкування між поколіннями є найпоширенішою причиною втрати нематеріальної культурної спадщини. Це особливо небезпечно в тих випадках, коли залишаються останні носії, які володіють знаннями та навичками в певній галузі.[41]

2.2. Проблеми та перспективи охорони нематеріальної культурної спадщини в Україні

У вересні 2014 року постановою Кабінету Міністрів України було затверджено Положення про Експертну раду з питань нематеріальної культурної спадщини при Міністерстві культури України. Згідно положенню, «Експертна рада є постійно діючим консультативно-дорадчим органом Міністерства культури України, який утворений з метою підготовки пропозицій щодо формування та реалізації державної політики у сфері нематеріальної культурної спадщини та забезпечення фахового підходу до вирішення проблем розвитку.» [32] Основним із завдань Експертної ради є розгляд матеріалів та підготовка рекомендацій щодо включення елементів нематеріальної культурної спадщини до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України та внесення змін до нього.

Україна приєдналася до Конвенції UNESCO про охорону нематеріальної культурної спадщини у 2008 році. До її елементів належать ті, що передаються з покоління в покоління і продовжують відтворюватися. Відтоді нового значення набуло питання збереження багатства народної культури українців.

Термін «елемент нематеріальної культурної спадщини» вживається у наступному значенні – форма вираження нематеріальної культурної спадщини,

що передається від покоління до покоління, постійно відтворюється спільнотами та групами і проявляється, зокрема, в усних традиціях, виконавському мистецтві, звичаях, обрядах, святкуваннях, знаннях і практиках, що стосуються природи та Всесвіту, навичках, пов'язаних із традиційними ремеслами (народними художніми промислами), виховними й освітніми традиціями. Життєздатність елемента нематеріальної культурної спадщини пов'язана зі станом функціонування елемента, який не містить ризиків для безперервної передачі цієї спадщини від покоління до покоління. «Ідентифікація елементів виявляється у дослідження, фіксації на електронних носіях інформації щодо елементів, створення і ведення їх переліків. Носій, як основна/головна особа, що є зберігачем знань про елемент нематеріальної культурної спадщини передає знання та відтворює їх для майбутнього покоління.» [42].

Валідним документом, якій містить основні відомості про елемент нематеріальної культурної спадщини є Облікова картка, яку Експертна комісія розглядає перед проголошенням рішення та визначає заходи щодо охорони елемента з метою забезпечення життєздатності елемента, що включає його ідентифікацію, документування, дослідження, збереження, захист, популяризацію, підвищення його ролі та передання наступним поколінням, а також відродження різних аспектів такої спадщини.

На сьогоднішній день до Національного переліку включили 18 елементів нематеріальної культурної спадщини з різних регіонів України, а саме:

1. Традиція Косівської мальованої кераміки;
2. Кролевецьке переборне ткацтво;
3. Опишнянська кераміка;
4. Петриківський розпис – українське декоративно-орнаментальне малярство XIX –XXI ст;
5. Козацькі пісні Дніпропетровщини;
6. Пісенна традиція села Лука Києво-Святошинського району Київської області;

7. Технологія виконання вишивки «білим по білому» Решетилівського району Полтавської області;
8. Традиції рослинного килимарства Решетилівського району Полтавської області;
9. Орньек – кримськотатарський орнамент та знання про нього;
10. Традиція орнаментального розпису бубнівської кераміки;
11. Бортництво;
12. Традиція гуцульської писанки;
13. Традиція приготування ет аяклак (караїмський пиріжок з м'ясом);
14. Традиція обряду «Водіння Куста» у с. Сварицевичі Рівненської області;
15. Традиція декоративного розпису села Самчаки;
16. Олешнянське гончарство Чернігівщини;
17. Художнє дереворізблення Чернігівщини;
18. Гуцульська коляда та плеси Верховинського району Івано-Франківської області [43].

Рис.2.1. Мапа України з елементами НКС, які внесені до Національного реєстру.

На сьогоднішній день у країні відбуваються тематичні заходи, які мають на меті «покращити обізнаність про охорону, дослідження, популяризацію нематеріальної культурної спадщини, яка визначається Конвенцією UNESCO 2003 року, ключових стейкхолдерів, вдосконалення професійних навичок керівників галузі культури, зацікавлених керівників бізнесу, громадянського суспільства, носіїв НКС, молодих науковців та майстрів, які прагнуть здійснити вклад в збереження нематеріальної спадщини України». 28 березня 2019 року Український центр культурних досліджень за підтримки Міністерства культури України провів «Перший семінар щодо імплементації Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини», який відбувся в Хмельницькій обласній універсальній бібліотеці. У ході роботи першої панелі були надані практичні рекомендації щодо розробки системи інвентаризації та методології заповнення облікових форм елементів нематеріальної культурної спадщини (на прикладі елементів НКС «Косівська мальована кераміка», «Орньек»)[44].

Розглянемо основні вимоги до заповнення Облікової картки елемента НКС. Офіційна/визнана назва елемента НКС має міститись в опублікованих матеріалах, а також співпадати з назвою, яку використовує громада, група, окремі особи, пов'язані з побутуванням елемента, або назва, під якою елемент уже відомий. Визначається територія поширення елемента, географічне розташування місця та зона побутування, де зосереджений елемент НКС. Визначають розташування елемента на території України, за наступною послідовністю: регіон, область, район або місцевість основного побутування елемента, а також за її межами у разі, якщо носії елемента мешкають за кордоном.

Визначення загальної характеристики елемента відбувається за рахунок громад, груп або окремих осіб (носіїв), що мають пряме відношення до елемента, та місце їхнього перебування. Оскільки нематеріальна спадщина може бути визначена тільки у зв'язку з певною громадою, групами чи особами, які вважають її частиною своєї культурної спадщини, важливо чітко визначити громади, групи або осіб, що мають безпосереднє відношення до побутування

елемента. Вищезазначеним особам необхідно надати інформацію, у який спосіб було отримано згоду носіїв елементу на представлення елементу до Національного переліку елементів НКС: письмову згоду/згода зафіксована аудіозаписом/згода зафіксована відеозаписом. Найчастіше носії надають письмову згоду на мові носія, надалі згода перекладається на державному і англійську мови.

Згідно до вимог UNESCO, носії елементів нематеріальної культурної спадщини повинні надати свою попередню, інформовану та вільну згоду на занесення елементу до того чи іншого переліку. Якщо елемент планується в подальшому представити до Списків UNESCO (Репрезентативний список нематеріальної культурної спадщини людства та Список нематеріальної культурної спадщини, що потребує термінової охорони) така згода є обов'язковою[42].

Необхідно визначити одну або більше галузей спадщини, що визначені у ст.2.2. Конвенції, в яких проявляється даний елемент, а саме: усні традиції та форми вираження, зокрема в мові як носії нематеріальної культурної спадщини; виконавське мистецтво; звичаї, обряди, святкування; знання та практики, що стосуються природи та всесвіту; традиційні ремесла. У випадку, якщо жодна із галузей не відповідає опису елемента, є варіант самостійно обрати потрібну за змістом категорію.

Надається стислий опис елемента та матеріальні предмети, які пов'язані із побутуванням елементу та без яких неможливе його застосування на практиці: сировина, інструменти, одяг, ритуальні предмети, певне місце тощо. Також стисло подається інформація щодо стану життєздатності елемента нематеріальної культурної спадщини. Надається оцінка стану життєздатності для повноцінного висновку експертами, а саме: вік носіїв елемента НКС та середній вік інших членів громади/групи які цікавляться елементом (слухачів, глядачів, учасників обрядів, споживачів традиційних знань, користувачів виробів народних промислів тощо). Елемент НКС вважається «життєздатний» за умови, якщо спостерігається рівномірна вікова зацікавленість людей у

місцевості.

Вагомим фактором є широта охоплення елементом кількість носіїв-членів громади та ареал поширення. Важливо зробити детальний опис процесу передачі елемента в громаді від покоління до покоління, а також вказати загрози або ризики на сучасному рівні, які можуть виникнути в майбутньому для побутування елемента (за наявності). Визначити, які проводились, проводяться і плануються заходи з охорони даного елемента, описати необхідність вжиття заходів із забезпечення життєздатності елемента на найближчий час; здійснити опис заходів, необхідних для усунення існуючих загроз або уникнення майбутніх ризиків, для збереження елемента.

Для забезпечення життєздатності елемента, що є необхідною умовою охорони нематеріальної культурної спадщини, можуть здійснюватися заходи за наступними напрямками: ідентифікація й визначення елементів нематеріальної культурної спадщини, зокрема шляхом складання переліків (реєстрів) елементів; фіксація; дослідження; популяризація; актуалізація; підвищення ролі спадщини в житті суспільства/регіону; забезпечення передачі спадщини від покоління до покоління, зокрема шляхом формальної та неформальної освіти; відродження різних аспектів спадщини. За необхідністю вказати інші заходи і описати застосовані заходи.

Особа, яка відповідає за зміст облікової картки вказує про наявність подібних елементів спадщини, на який заповнюється картка. Фіксується інформація щодо включення елемента НКС до місцевого переліку елементів нематеріальної культурної спадщини (інформаційної системи, що забезпечує збирання, накопичення, обробку, захист, облік та доступ до інформації про наявні в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці елементи нематеріальної культурної спадщини з метою їх охорони). Зазначаються заходи, які проведено та плануються для забезпечення життєздатності елемента, рівень залучення до них членів громади, носіїв елемента: ідентифікація, документування, дослідження, збереження, захист, популяризація, передання наступним поколінням, інші заходи. Необхідно

вказати заінтересованих осіб, які та в який спосіб брали участь у підготовці облікової картки: установи, організації, громади, групи, окремі особи, в тому числі носії елемента.

Після заповнення облікової картки НКС відповідальна особа надсилає для «заочного оцінювання» членам експертної ради наступний пакет документів: заповнення облікова картка елемента НКС, -відео та -фотоматеріали, згоди носіїв елемента НКС, обліковий лист про внесення елемента НКС у реєстр на місцевому рівні (експертна рада приймає рішення про можливість відмови внесення до національного переліку елементів НКС, які не перебувають у реєстрах на місцевому рівні, у зв'язку з недостатньою промоцією та розвитку елемента). На планове засідання експертної ради запрошують відповідальну за елемент особу для подальшого спростування питань щодо елемента. У разі одностайного позитивного рішення, елемент вносять до Національного реєстру НКС України, або відправляють на доопрацювання[42].

Згідно до «Порядку введення національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України», елемент НКС повинен відповідати наступним критеріям:

- представляти принаймні одну галузь НКС, визначену Конвенцією;
- представляти традиційну українську культуру або традиційні культури національних меншин, що проживають на території України;
- визнаватися спільнотами або групою осіб як їх НКС;
- пройти процес передання від покоління до покоління на дату подання клопотання про його включення до Національного переліку;
- застосовуватися на практиці (функціонувати) на дату подання клопотання про його включення до Національного переліку[45].

«До Національного переліку не включають елементи, які: можуть спричинити шкоду життю і здоров'ю людини; спрямовані на розпалювання міжнаціональної та релігійної ворожнечі; є об'єктами авторського права та/або мають запатентовану назву»[45].

До Міністерства культури надходять клопотання та пакет документів двічі на рік: до 15 квітня та 15 жовтня від ініціаторів в особі: органів державної влади та органів місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації всіх форм власності, творчі спілки, громадські об'єднання, діяльність яких пов'язана з охороною НКС. У термін 30 календарних діб експертна рада зобов'язується ознайомитись з повним пакетом документів і надати відповідь або відповідні зауваження. У разі включення елемента НКС до переліку привласнюється особистий/індивідуальний номер, який складається з літер «н.к.с.» та цілого числа. Передані матеріали та документи передані до Міністерства молоді, спорту та культури України зберігаються у паперовому та електронному вигляді і публікуються на сайті.

Науково-дослідна установа Український центр культурних досліджень подає до Міністерства молоді, спорту та культури щорічно до 20 грудня звіт про стан реалізації Конвенції та моніторингове дослідження життєздатності елементів НКС, включених до Національного переліку та списків UNESCO, в якому зазначаються фактори, що впливають на життєздатність елементів НКС, заплановані і вжиті заходи для охорони елементів НКС та їх результати[45]

Логічним кроком щодо продовження дій елемента НКС є внесення його до Всесвітньої спадщини людства. Виконавча рада UNESCO пропонує форми, які будуть використовуватися для номінації, пропозицій, запитів на допомогу, запитів на акредитацію і періодичної звітності[46].

1. *List of Intangible Cultural Heritage in Need of Urgent Safeguarding* (Перелік нематеріальної культурної спадщини, яка потребує термінової охорони).
 - Запит на фінансову допомогу для підготовки внесення до списку термінової охорони;
 - Номінація з проханням про міжнародну допомогу, звіт про використання фінансової допомоги.

2. *Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity* (Репрезентативний список нематеріальної культурної спадщини людства).

- *Request for INTERNATIONAL Assistance for preparing a nomination for inscription on the Urgent Safeguarding List* (Запит на міжнародну допомогу для підготовки номінації на внесення до списку термінових гарантій):
 - Запити на міжнародну допомогу, яка перевищує 100 000 доларів США;
 - Запити на міжнародну допомогу до 100 000 доларів США;
 - Запити на екстрену допомогу, звіт про використання наданої міжнародної допомоги.

Від України до Репрезентативного списку елементів нематеріальної культурної спадщини людства у 2013 р. був внесений елемент НКС «Петриківський розпис – українське декоративно-орнаментальне малярство XIX – XXI ст.» (смт. Петриківка, Дніпропетровська область)[47]. У 2016 році до списку Всесвітньої культурної спадщини людства, що потребують термінової охорони – внесли елемент НКС «Козацькі пісні Дніпропетровщини»[48]. 2 грудня 2019 року на 14 сесії Міжурядового комітету з охорони нематеріальної культурної спадщини, яка пройшла у м. Боготі, у Колумбії до Репрезентативного списку Світової нематеріальної спадщини внесли Косівську мальовану кераміку[49]. «Делегацію з України Міжурядового комітету UNESCO представляли Надзвичайний та Повноважний Посол України в Перу Ігор Тумасов, Почесний консул України в Колумбії Луїс Бернандо Рамірес Бранд, заслужений діяч мистецтв України, кандидат мистецтвознавства Марія Гринюк та секретар Косівської міської ради Роман Печижак. У виступі на сесії Посол України подякував членам та експертам Міжурядового комітету з охорони нематеріальної культурної спадщини за високе визнання чергового елемента багатой та різноманітної української культури. Посол України також висловив щиру подяку представникам Косівської громади за їх наполегливе та ретельне збереження місцевих традицій і культури, як частини розмаїтого культурного надбання України»[50].

У 2021 р. на 16 сесії Міжурядового комітету з охорони нематеріальної культурної спадщини заплановано розгляд елементу НКС «Орьнек – кримськотатарський орнамент та знання про нього», який Україна надіслала на розгляд у 2019 р.

Згідно умов UNESCO розгляд форми від країни відбувається один раз у два роки до списків: Перелік нематеріальної культурної спадщини, яка потребує термінової охорони; Репрезентативний список нематеріальної культурної спадщини людства; Запит на міжнародну допомогу для підготовки номінації щодо внесення до списку термінових гарантій.

Розглянемо основні вимоги внесення елементу НКС на прикладі елемента НКС «Орьнек – кримськотатарський орнамент та знання про нього».

Номінації, які не відповідають інструкціям наведеним у номінаційному досьє спеціальна комісія Всесвітньої спадщини НКС залишає за собою право врахувати неповними та відмовити у прийнятті. Державам-учасникам рекомендується проконсультуватися з помічником щодо оформлення кандидатури НКС до Репрезентативного списку спадщини людства. Номінаційне досьє представлене англійською та французькою мовою на вибір. Рекомендації щодо заповнення Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства, на прикладі кримськотатарського орнаменту Орьнек. (Даний матеріал може бути використаний як методичний матеріал для зацікавлених осіб, які планують номінувати елемент НКС до Репрезентативного списку спадщини людства).

1. Name of the element/Назва елемента

Необхідно вказати офіційну назву елемента просторічною мовою, що відповідає офіційній назві англійською або французькою мовами, а також відповідає назві спільноти, яка застосовує дану назву – альтернативний варіант, який застосовується. Відповідно до назви елемента НКС необхідно чітко визначити одну чи кілька спільнот, груп або осіб, які мають безпосереднє відношення до номінованого елемента. Наприклад: творчі об'єднання, неформальні організації, неприбуткові громадські організації, державні

установи, окремі особи або родини. Укажіть контактну особу для листування: ім'я, адресу та іншу контактну інформацію особи, відповідальної за всю кореспонденцію, що стосується висунення.

2. Geographical location and range of the element/ Географічне розташування та діапазон побутування елемента

Надати інформацію про розподіл елемента на території держави із зазначенням, якщо можливо, місцезнаходження. У даному розділі необхідно зауважити про усі обставини на території держави, що подають елемент НКС, визнаючи існування однакових або подібних елементів за межами їх територій. (На прикладі кримськотатарського орнаменту Орнек було відзначено загальнопоширене географічне положення: Україна, Автономна Республіка Крим. Міста, де переважно мешкають носії Орнек, кримські татари - вимушені переселенці з Криму: Київ і Київська область, Херсонська область, Львів, Вінниця, Луцьк, Мелітополь).

3. Identification and definition of the element/ Ідентифікація та визначення елемента

Фундаментальний та об'ємний пункт, який містить у собі наступні складові: виявлення, дослідження, фіксація на електронних носіях інформації елементів НКС, створення і ведення їх переліків.

З рекомендованого списку пропонують обрати домен до якого належить елемент НКС, а також додати своє (при необхідності): *oral traditions and expressions/ усні традиції та вираження, включаючи мову як засіб нематеріальної культурної спадщини; including language as a vehicle of intangible cultural heritage ;performing arts/ виконавське мистецтво; social practices, rituals and festive events/ соціальні практики, ритуали та святкові заходи; knowledge and practices concerning nature and the universe/ знання та практики про природу та Всесвіт; traditional craftsmanship/ традиційна майстерність; other/інше («ornamental language»-«мова орнаменту», приклад додаткової інформації про елемент НКС, кримськотатарський орнамент Орнек).*

У даному розділі мають бути розгорнуті усі суттєві особливості елемента: «існування» елемента на даний момент, а саме: пояснення соціальних функцій та культурних значень елемента на сьогодні, всередині громади; охарактеризувати творчість практикуючих носіїв елементу; сучасні режими передачі знань та вмінь, пов'язаних із елементом. Комітет повинен отримати достатню інформацію для визначення із визначення наступних критеріїв:

- a. про те, що елемент є серед: практик, уявлень, виразів, знань, навичок, а також пов'язаних з ним інструментів, предметів, артефактів та культурних просторів тощо;
- b. про те, що громади, групи та, в деяких випадках, окремі особи визнають даний елемент НКС частиною своєї культурної спадщини;
- c. про те, що елемент НКС передається з покоління в покоління, постійно відтворюється громадами та групами у відповідь на їхнє оточення, їх взаємодію з природою та історією;
- d. про те, що елемент НКС надає громадам та групам, що займаються, наділяє почуттям ідентичності та наступності;
- e. про те, що елемент НКС не сумісний з існуючими міжнародними документами з прав людини, а також з вимогами взаємоповаги між громадами, групами та окремими людьми та сталого розвитку.

Слід уникати надмірно технічних описів, представники держав повинні заповнювати даний розділ із урахуванням пояснити читачам (представникам Комітету) , які не мають попередніх знань або прямого досвіду про елемент НКС.

Наведемо позитивний кейс щодо заповнення даного пункту на прикладі елемента НКС кримськотатарського орнаменту Орьнек.

«Орьнек» - це система символів та їхніх значень, що на даний момент застосовується, зокрема, у вишиванні, ткацтві, гончарстві, майоліці, карбуванні, ювелірному мистецтві, різьбленні по дереву, малюванні по склу, настінному розписі. Особливістю функціонування «Орьнек» є розуміння значення символів майстрами, які komponують з них змістовні орнаментальні

композиції. В свою чергу, «споживачі» їхнього мистецтва із середовища кримських татар не лише розуміють смисл зображеного, а й замовляють майстрам створення тієї чи іншої композиції з конкретним змістом. Геометризовані орнаменти домінують у ткацтві, наприклад, там можемо зустріти знак «ромб», який кримськотатарською мовою зветься «кобек», що дослівно означає «пуп» і символізує жіноче черево.

Орнаменти рослинного походження домінують у всіх інших видах народних промислів, зокрема й тих, які раніше не практикувалися кримськими татарами, як то малювання по склу, настінний розпис або створення великих вишитих панно. Поширеними символами тут є рослини і дерева, які означають людей різної статі та віку – наприклад, троянда символізує заміжню жінку, тополя або кипарис – чоловіка, тюльпан – чоловіка або юнака, мигдальний горіх – незаміжню дівчину, зображення гвоздики - знак літньої людини, символ мудрості, життєвого досвіду. Символізм зображуваних рослинних орнаментів завжди підкреслюється наданням їм незвичної кольорової гами. Зустрічаються цікаві поєднання символів, коли, наприклад, тюльпан зображується всередині троянди, що символізує любов чоловіка та жінки або їхнє весілля. Велику кількість становлять символи-обереги, їх налічується біля 35 символів, кожний з яких має своє значення і зміст.)

Надати детальну інформацію про носіїв елементу НКС, включаючи гендерні особливості осіб, які мають будь-яке відношення щодо практики та передачі елемента. Вказати усі види/категорії мистецтва, сфери життєдіяльності до яких відноситься елемент. Носіями і практиками елемента Орьнек є широке коло майстрів ужиткового мистецтва різного віку і статі. Найбільша кількість носіїв цього елемента майстри, які практикують різні види кримськотатарської вишивки, переважно жінки. Носіїв, практикуючих ткацтво менше, всі вони також жінки. У гончарстві, ювелірному мистецтві, малюванні по склу носіями елемента є як чоловіки, так і жінки. Майстрів з карбування, різьби по дереву мало, все вони чоловічої статі.

Особлива роль відводиться вишивальницям, це найактивніші носії елемента, які практикують елемент в нерозривному зв'язку з національними обрядами. Вони створюють орнаментальні композиції Орньек спільно з майбутніми власниками даного твору. В процесі підготовки посагу для нареченої, дівчина замовляє вишитий виріб, наприклад, велику хустку для складання подарунків *boğça*, головне покривало *tarama* або весільний пояс для нареченого *uçqur*. Ескіз орнаментальної композиції створюється майстром спільно з нареченою - це як закодована програма сім'ї, яку собі уявляє майбутня дружина. В широкому контексті носіями елемента є представники кримськотатарської етнічної спільноти, які розуміють значення орнаментів та зміст орнаментальних композицій, які створені за їхнім замовленням).

Необхідно зазначити процес передачі знань та вмінь щодо елемента: формальний та неформальний способи. Важливим розділом у заповненні Репрезентативного списку є пункт, у якому йдеться про соціальні функції та культурні значення елемента для своєї громади на сьогоднішній день. Орньек є вагомим компонентом сучасної культури кримських татар. Наочним прикладом тому є весільний обряд, який передбачає підготовку нареченою набору подарунків для нареченого - «doquzlıq» - який складається з дев'яти предметів, кожний з яких містить вишиті орнаменти. Одним з цих предметів є вишитий чоловічий весільний пояс «uçqur», який родичі нареченої підносять в дар нареченому в день весілля. На цьому поясі нареченою або за її замовленням майстриною вишивається орнамент «родинне дерево», яке може виглядати в безлічі різних варіантів, але сенс даного орнаменту єдиний - наречена ніби пише лист, кодує в даному орнаменті бачення майбутнього життя, своєї сім'ї. А в ніч перед весіллям, яка називається «Qına gecesı» («Ніч хни»), нареченій на долоні рук хною наносять орнаменти - на правій долоні ромб з крапкою, на лівій – коло з крапкою, що означає побажання успішного процесу запліднення.

Жінки і дівчата поєднують сучасний одяг з ювелірними виробами кримськотатарських майстрів з традиційними орнаментами, як елемент етнічної самоідентифікації).

Головним меседжем UNESCO є турбота про взаємоповагу між громадами, групами та окремими етносами. Згідно до даного статуту у одному з розділів піднімається питання щодо сумісності елемента НКС з існуючими міжнародними документами з прав людини або з вимогою до взаємної поваги. Жодна зі складових елемента Орьнек не протирічить існуючим міжнародним документам щодо захисту прав людини. Основними мотивами орнаментальних композицій є побажання гармонії, ладу в родині, продовження роду, турбота про сім'ю та дітей, увага до життєвого досвіду і мудрості старших. Елемент Орьнек спрямований на гармонізацію стосунків між людьми, не несе жодної агресії чи приниження інших людей за статтю, національністю чи віросповіданням. Елемент практикують люди різного віку та статі, його побутування не передбачає жодних негативних форм експлуатації за статевою чи віковою ознаками. Орьнек успішно практикують майстри інших національностей, які проживають в АР Крим та на території материкової України. Роботи всіх майстрів користуються попитом у широкого кола споживачів, незалежно від їхньої статі, національності та віросповідання. Побутування елемента Орьнек не несе загроз сталому розвитку суспільства, тому що не передбачає інтенсивного використання природних ресурсів і забруднення навколишнього середовища.

4. Внесок у забезпечення наочності та обізнаності та заохочення діалогу.

У даному пункті йдеться про критерії, що сприятиме забезпеченню наочності та усвідомлення значущості елемента НКС та заохоченню діалогу, таким чином відображаючи культурне різноманіття у всьому світі та свідчивши про людську творчість. Необхідно дати пояснення як позитивного ефекту можливо досягти на національному та міжнародному рівнях. Кримськотатарський орнамент Орьнек використовується в багатьох традиційних ремеслах. Завдяки включенню елемента до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства всі ці ремесла і носії елемента будуть широко представлені в медіа-просторі, на різних виставках, майстер-класах, презентаціях, присвячених Орьнек. Таким чином, вся

нематеріальна культурна спадщина кримських татар стане більш видимою та впізнаваною. Також внаслідок включення до Репрезентативного списку Орьнек стане зрозумілим ширшому загалу як мова символів, а не просто красивий спосіб декорування. Адже як для Орьнека, так і для нематеріальної культурної спадщини в цілому, дуже важливо зберігати не лише зовнішні форми, а також розуміти і зберігати внутрішні глибокі смисли і значення.

Внесення кримськотатарського орнаменту Орьнек до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства дозволить донести інформацію про елемент, досвід його збереження, практичні форми та нематеріальну культурну спадщину кримських татар широкому загалу громадян України, які ніколи до того не знали про культуру та традиції цього етносу, який є одним з корінних етносів Півдня України. Це доповнить уявлення про нематеріальну культурну спадщину України загалом, підніме питання про поліетнічність. Демонстрація живого та актуального елемента НКС кримських татар, які відіграє важливу роль у сучасній обрядовій сфері, зокрема, весілля, де Орьнек є формою вираження надії нареченої на щасливе подружнє життя. На світовому рівні будуть популяризовані не лише орнаменти, а і смисли, які передаються символічною мовою Орьнек – цінність міцної родини, вірність в коханні, гармонія в стосунках чоловіка і жінки, важливість продовження роду, повага до старших. Орьнек може бути зразком того, наскільки важливою для збереження етнічної самоідентичності є нематеріальна культурна спадщина. Адже багато в чому завдяки збереженню своєї нематеріальної культурної спадщини, кримські татари не «розчинилися» серед інших народів і зберегли самоідентичність в умовах 45 річного перебування в депортації в Центральній Азії (1944-1989 рр).

Детермінуючою складовою у процесі заповнення номінації для Міжурядового комітету Світової спадщини UNESCO є синергія елементів НКС з оточенням. Пропонуємо один із варіантів заповнення даного пункту. (Орьнек є прикладом того, як свобода людської творчості може реалізовуватися в рамках традиційних смислів. Майстри мають широке поле можливостей для

створення композицій з елементів Орьнек, поєднуючи їх довільно, в залежності від того, що вони хочуть висловити. Знаменита майстриня Орьнек Адавіе Ефендієва (1879-1944) говорила: «Мої думки - мої орнаменти». При формуванні композицій майстри вільні у виборі кольору, форм, розмірів і пропорцій символів, але елементи завжди лишаються пізнаваними і зберігають своє значення.

Орьнек відкритий для новаторства та залучення знань інших народів. Новітні для Орьнек узбецька техніка вишивки «сюзане», використовувана для створення великих вишитих панно, малювання по склу, розпис стін та гравірування глиняного посуду не вважаються кримськотатарською спільнотою чужорідними, тому що несуть традиційні смисли і виконують ті самі функції, що і вироби, які виготовляються у старовинних техніках. Знання про Орьнек и його символи не містить таємних складових. Орьнек, як своєрідна мова, розрахована на те, щоб про значення символів було обізнано якомога більше людей – тоді послання-побажання майстрів будуть зрозумілі людям, які користуються їхніми виробами. Абсолютно всі майстри, які практикують Орьнек, мають учнів і передають їм свої знання про Орьнек і його систему символів. Передача знань відбувається відкрито, не передбачає ніяких ритуалів чи сакральних практик.)

5. Охоронні заходи

У даному пункті важливо продемонструвати заходи охорони елемента НКС: минулі та поточні зусилля щодо захисту елемента. Описати, яким чином життєздатність елемента забезпечується зацікавленими громадами/групами і які саме минулі та нинішні ініціативи були здійснені. (Життєздатність Орьнек забезпечується в рівній мірі його носіями - майстрами, які постійно займаються передачею знань і навичок, пов'язаних з елементом, розширюючи коло осіб, які практикують у своїй виробничій діяльності Орьнек, і кримськотатарською спільнотою, так як Орьнек пов'язаний з обрядами і традиціями цього народу і присутній в повсякденному житті кожної кримськотатарської сім'ї. Існує

постійний попит на вироби майстрів, що забезпечує їх роботою, допомагаючи у збереженні елементу.

Наприкінці 1980-х років, коли кримським татарам дозволили повернутися в Крим, елемент знаходився у стані занепаду – значення орнаментів зберігалося в пам'яті людей старшого віку, натомість кількість майстрів була дуже незначною. Для збереження інформації про зміст орнаментів, представниками кримськотатарського творчого об'єднання «Чатир – даг» у 1990-х роках було проведено більше 30 експедицій по Криму, записані інтерв'ю з літніми людьми, які розтлумачували значення орнаментів на старих виробах, які у них зберігалися. У 1996 р., за підтримки американського фонду Counterpart, було організоване навчання великої групи молодих кримських татарок технології ткацтва і значенням різноманітних орнаментів, яке проводили літні жінки, носії традиції. В 1990 р. відбулося перше групове навчання з кримськотатарської вишивки та побудови орнаментальних композицій, яке провела для 12 дівчат найстарша кримськотатарська спадкова вишивальниця Зулєйха Бекірова (1913-1999 р.н.). В останнє десятиліття навчання мистецтву традиційної вишивки набуло масового характеру, неформальні курси з вишивки, які проводять досвідчені майстрині, проходять в багатьох містах України.

Для ефективного планування заходів з охорони було проаналізовано можливі ризики, які можуть виникнути для життєздатності елемента як ненавмисний наслідок включення Орньек до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства. Ми прогнозуємо, що це приверне увагу до елемента не тільки в Україні, а й світу. Наслідком може стати використання Орньек без глибокого розуміння значень орнаменту, окремі елементи орнаменту можуть почати використовуватися без прив'язки до орнаментальних композицій. Говорячи про Орньек, ми асоціюємо його з мовою орнаменту, відповідно, виокремлення з нього певних «привабливих» символів рівнозначно використанню окремих слів, вирваних з контексту. Тому з метою охорони елемента слід акцентувати увагу на передачі та промоції Орньек як нерозривної системи форми і змісту, символів та їхніх значень, а також

необхідності дотримання закономірностей побудови орнаментальних композицій.

План з охорони включає активності носіїв елемента Орньек з його передачі наступним поколінням, а також активності спільнот, зв'язаних з елементом, і органів державної влади з його промоції на регіональному, національному та міжнародному рівнях. Елемент не існує у самостійній формі, а виражається через різноманітні художні промисли майстрами, які використовують Орньек, при передачі своїх знань та навичок, акцентувати необхідно, як на технологічних процесах ремесла, так і на змісті орнаментів, їх композиційній цілісності, чим буде гарантуватися те, що учні, які пройшли процес навчання, будуть добре обізнані із системою Орньек, що убезпечить орнаменти від деконтекстуалізації.)

Участь та згода громади у процесі просування.

Необхідно чітко охарактеризувати, як зацікавлена громада/група/окремі особи брали участь у всіх етапах підготовки елемента НКС, обов'язково зазначити гендерну складову. Державам-учасницям рекомендується готувати елемент НКС за участю широкого кола інших зацікавлених сторін, включаючи місцеві та регіональні органи влади, громади, громадські організації, науково-дослідні інститути, центри експертизи та інші. Державам-учасницям нагадується, що громади, групи та, в деяких випадках, особи, які є важливими учасниками впродовж розробки та підготовки номінації, вносять певні пропозиції, а також здійснюють планування та впровадження заходів захисту, розробляють творчі заходи, необхідно, щоб участь перелічених осіб відмічена на кожному етапі, як цього вимагає стаття 15 Конвенції.

Вільна, попередня та поінформована згода на висунення елемента НКС має бути продемонстрована за допомогою письмового або записаного погодження або іншими способами, згідно з правовими режимами державами-учасницями. Комітет схвалює широкий спектр демонстрацій чи підтверджень згоди громади на користь стандартних чи єдиних декларацій. Докази безкоштовної, попередньої та поінформованої згоди надаються однією з робочих мов

Комітету (англійською чи французькою), а також мовою відповідної громади, якщо її члени використовують інші мови, крім англійської чи французької. До згоди також бажано додати інформацію таку згоду, і вкажіть нижче, які документи ви надаєте, як вони були отримані та яку форму вони приймають, обов'язково вказують стать людей, які надають свою згоду. Номінація елемента НКС повинна бути підписана посадовою особою, уповноваженою на це від імені держави-учасниці, назвою та датою подання.

Що стосується багатонаціональних номінацій, документ повинен містити ім'я, назву та підпис посадової особи кожної держави-учасниці, яка подала номінацію.

Включення елемента в інвентар

Включення номінаційного елемента в інвентар не повинно жодним чином означати або вимагати, щоб інвентаризація була завершена до висунення. Перелічена нижче документація є обов'язковою і буде використана в процесі оцінювання та вивчення. Фотографії та відео також будуть корисними для заходів, спрямованих на забезпечення видимості елемента.

Додаткові матеріали, які необхідно подати:

- документальне підтвердження згоди громад, а також переклад англійською або французькою мовами, якщо мова відповідної громади є іншою, ніж англійська чи французька;
- документальні докази, які свідчать про те, що номінований елемент включений до Національного реєстру НКС (відповідний витяг з інвентаризації англійською або французькою мовами, а також мовою оригіналу, якщо вони різні);
- десять останніх фотографій високої якості;
- надання прав від автора на відповідні фотографії;
- відредагованого відео (від п'яти до десяти хвилин) з підзаголовком однією з мов Комітету (англійською чи французькою), якщо використовується мова є іншою, ніж англійська чи французька;
- надання прав на використання відео-запису;

- за умови наявності: стандартний бібліографічний формат, основні опубліковані посилання, що надають додаткову інформацію про елемент, наприклад книги, статті, аудіовізуальні матеріали чи web-сайти.

При умові, що є доступ в Інтернет ресурс, зазначають гіперпосилання (URL-адреси) на сторінку, присвячену номінованому елементу (максимум чотири гіперпосилання загалом).

ВИСНОВКИ ДО II РОЗДІЛУ

За результатами моніторингу матеріалів державних установ регіонального та місцевого рівнів України щодо елементів нематеріальної культурної спадщини за 2018-2019 рр. проаналізовано дії щодо створення: методичного посібника для допомоги внесення елементу НКС у місцевий\регіональний списки; створення регіональної експертної ради; проведення «спонукальних» заходів (конференції, семінари), які відіграють вирішально-допоміжку роль для прибуткових та неприбуткових установ-ініціаторів; збереження й популяризації елементів нематеріальної культурної спадщини з подальшим просуванням рекомендованих елементів НКС до Національного переліку. Слід зазначити про позитивну активізацію роботи у регіонах України у вигляді фестивалів, семінарів, конференцій, науково-дослідних експериментів державних установ та неприбуткових громадських організацій.

Імплементация Конвенції UNESCO в регіонах України на державному рівні активно проникла у сферу культури у 2018 р. і ще не досягла високого рівня та стабільності. Влітку 2019 року після чергових виборів Президента України та ліквідування Міністерства культури України та створення нового «об'єднуючого» Міністерства культури молоді та спорту України слід зазначити, що увага до нематеріальної культурної спадщини з боку влади значно зникла. 2020 рік для культури в Україні, зокрема у підтримці державними інституціями проєктів у сфері нематеріальної культурної спадщини буде показовим. Для забезпечення позитивного розвитку подій у

напрямку промоції, збереження та популяризації елементів нематеріальної культурної спадщини в Україні рекомендовано:

- Розробити і прийняти Державну цільову програму з реалізації положень Конвенції UNESCO з охорони нематеріальної культурної спадщини;
- Необхідно сформувати кваліфікаційну Експертну раду на національному/регіональному/місцевому рівнях;
- Закласти в Державний бюджет кошти для підтримки та реалізації ідей місцевих громад щодо розвитку елементів нематеріальної культурної спадщини;
- Розробити та розповсюдити методичний примірник послідовних дій для «початківців-носіїв» з детальним описом інструкцій;
- Удосконалити науково-пошукову роботу щодо дослідження, виявлення, фіксації формування номінаційного досьє елементів НКС рекомендовано установам культури України.

Кожен знайдений елемент нематеріальної культурної спадщини потребує термінового внесення до місцевого переліку. Проаналізувавши засідання Експертної ради у грудні 2019 року щодо внесення елементів НКС до Національного переліку, слід зазначити систематичність помилок заповнення Облікової картки. У зв'язку з цим, одногосно усіма членами Експертної ради було прийнято рішення проводити скайп-конференції та семінари із залучення фасилітаторів UNESCO для здійснення роз'яснення коректного широкому колу зацікавлених осіб.

Дефіцит методичних посібників негативно позначається на якості заповнення Облікових карток та у майбутньому у заповненні номінаційного досьє для подання елементу НКС у Репрезентативний список спадщини людства. Саме тому, основні рекомендації на прикладі кримськотатарського орнаменту Орньек були прописані у розділі «Проблеми та перспективи охорони нематеріальної культурної спадщини в Україні», з подальшим їх використанням.

Отже, виявлення та внесення нових елементів НКС в Україні – важливий крок у культурній політиці сьогодення. Необхідно впроваджувати навички та знання місцевим громадам та державним інституціям для перспективи подальшої обізнаності і забезпечення соціальний компетенцій с уфері НКС.

РОЗДІЛ III. ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ПРОМОЦІЯ ЕЛЕМЕНТІВ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

3.1. Культуротворчий потенціал кримськотатарського орнаменту Орьнек

За останнє п'ятиріччя значно змінилася інтенсивність та глибина наукових пошуків у галузі теорії орнаментального мистецтва кримських татар. Зміни відбулися як у напрямі активізації досліджень, так і в розширенні й деталізації тематичної спрямованості. Намагання ретельно дослідити національні витоки, окреслити етнічну самобутність стали метою наукових досліджень. У зв'язку з цим посилюється зацікавлення кримськотатарською автентичною орнаментикою. «Термін «орнаментика» визначається як система знаків, що нанесена на окрему річ, свідомість суспільства не припускає повної свободи у виборі зображень та їх сполучень.»[51]

Історія походження та формування кримськотатарського орнаменту сягає часів Кримського Ханства, про це свідчить орнамент на магильному камені одного з дітей Бахадир Герая Султана, який розташований на Бахчисарайському кладовищі. На вертикальній стелі зображений чоловічий орнамент у вигляді кипарису (належить до групи чоловічих знаків) і виноградної лози (належить до групи жіночих знаків). Зображення складається з двох контрастних та протилежних за характером елементів: кипарис та виноградна лоза. Логічно, що дані символи означають батьків, а відрізане стебло знизу означає смерть нащадка. Майстер шляхом орнаментів та символізму відображає сенс ситуації та глибоко закладений в нього контекст[52].

Проведення порівняльного аналізу скіфської пекторалі I тис. до н.е. та кримськотатарського весільного жіночого поясу початок XIX ст., показали на схожість орнаментів на ювелірних прикрасах. Пряжка на поясі має вигляд виноградної лози, а поясні вставки S – подібної форми. Дана форма відображена на пекторалі і означає певний сенс – жіноче начало. S – подібний

знак також символізує воду (з кримськотатарської сув), основний сенс покладений у зображення даного знаку для жінки: гнучкість у сімейному житті, вміння знаходити компроміс у діалозі з чоловіком. У кримськотатарській культурі виноградна лоза (з кримськотатарської егрі-дал) відноситься до групи жіночих знаків, основний сенс її зображення: побажання народження дітей, саме тому, егрі-дал зображували на жіночих прикрасах та одязі. Проведемо аналогію між скіфською пекторалю та верхньою частиною кримськотатарського головного убору – фес-топелік. У центральному ярусі на пекторалі відображена орнаментальна композиція, яка поєднує у собі жіночі знаки: троянда та виноградна лоза.

Рис. 1.3 Скіфська пектораль

Рис.2.3.Кримськотатарський пояс нареченої і національний головний убір

Особливий вид орнаменту, який носить назву туташ-орьнек (з кримськотатарської «пов'язаний елемент») зображують у ткацтві, саме килими перші вироби із зображенням орнаменту. Туташ-орьнек відноситься до групи жіночих знаків і несе у собі сенс циклічності/повторності процесів, які природньо властиві жінкам. Повтор орнаментальних структур супроводжується змінами геометричних фактур та жіночого знаку – троянди. Орнамент на килимах відрізняється від орнаментів на виробах декоративно-ужиткового мистецтва: у вишивці, ювелірному мистецтві, кераміці та дереві. На килимах домінують зображення геометричних форм: ромб із крапкою всередині, сокира

з насінням всередині; та антропоморфний знак - елі белінде (з кримськотатарською «руки та талії/поясі»). Орнамент у вигляді ромба з крапкою у ткацтві має назву кобек (з кримськотатарської «пуп») – це символ жіночого черева, місце де зароджується нове життя. Кримськотатарській нареченій у предвесільну ніч, яка має назва Хна геджеси (з кримськотатарської «Ніч Хни») фарбували хною не тільки кінчики пальців на руках та волосся, а на долонях відображували малюнки: на лівій – ромб з крапкою, а на правій коло з крапкою, дані символи були побажаннями для молодої успішного запліднення. Орнамент у вигляді ромба всередині з антропоморфним знаком елі-белінде зустрічається на виробках з тканини та на килимах, орнамент символізує майбутню матір з руками на талії; тонка талія уособлення жіночої енергетики із генетичною домінуючою складовою.[53]

Зразки кримськотатарських орнаментів, які було створені до середини ХІХ ст., детерміновані весільними обрядами. Дівчина юного віку (у кримських татар з 9 років) за допомогою рідних (це були переважно жінки похилого віку) готувала бог'ча (посаг), а також окремо подарунок для нареченого, який складався з дев'яти вишитих орнаментом предметів. Значну частину посагу складали тканні та вишиті предмети побуту, вироблені власноруч, кількість вишитих предметів нареченої налічувалось від 200 до 400 (така кількість була у особливо заможної нареченої). Склад посагу до початку 90-х років був актуальним і не змінювався, однак в період репатріації кримських татар на історичну Батьківщину свідки зауважили, що сучасні наречені не дотримуються первісного контенту: зазвичай самостійно не вишивають, переважно замовляють своїм рідним, або купують готові вироби з машинною орнаментальною вишивкою. [54]

Різноманітність і високих художній рівень багаточисельних досягали завдяки труду майстринь – нагкаш, їх знання та ремесло передавалось із покоління в покоління. Нагкаш володіли знаннями про і досвідом того, як створювати малюнок і втілювали його у різних техніках вишивки та ткацтва, а також передавали свої знання майбутньому поколінню. За замовленням

односельців майстрині сворювали унікальні орнаменти для вишитих виробів різного значення: декоративний рушник (евджіяр), жіноча накидка на голову (марама), чоловічий весільний пояс (учкур), розшиті золотини нитками манжети для верхньої сукні (ель к'ап), мішечок для грошей або тютюну (кісе).

Особливе значення у кримськотатарській орнаментиці виділяють знакам-оберегам, в якості оберегів використовували гострі предмети: колючки, ножиці, сокири, гострий перець, роги, стріли, гребні, зображення скелі (притаманно для селищ Південного узбережжя Криму). Знак під назвою екі тарафли балта (з кримськотатарською «двостороння сокира») ткали на килимі для сім'ї у якої протягом року не з'являлась перша дитина. Колючку (козь тікен) від вроку жінки розміщували поруч з об'єктом, який потребує охорони: колиска з немовлям, хвора людина, стійло з твариною. Господині будинку для створення магічної енергетики встромляли між дверима і стіною будинку гребінь з гострики кінцями назовні. Трикутні амулети назарлик' та дуалик' вішали на жіночі довгі коси, щоб відвернути погляд «злого ока», а також вшивали в одяг. На предметах декоративно-ужиткового мистецтва орнаменти-обереги виконували роль оберегу і розміщувались навколо основного зображення.

Різноманітні елементи орнаментів поєднуються один з одним, створюючи смислові осередки, які підсилюють або утворюють «нове» значення орнаменту. Наприклад, зображення троянди зазвичай підсилюється іншими знаками жіночої групи: мотивами плода і колючками. Суміщення символу троянди – жіночого знаку та тюльпана – чоловічого знаку, означає кохання чоловіка та жінки. На учкурах (чоловічий весільний пояс) зустрічається зображення ємкості витягнутої форми внизу композиції, орнаменталісти зауважують, що це зображення будинку. Цікавим є відображення фруктових плодів, зокрема груші та яблука у розрізі (демонстрація наявності насіння всередині), що є символом зародження життя і відноситься до групи жіночих знаків[55].

Кримські татари мусульмани, відповідно у ісламі не дозволяється зображувати на виробах живих істот (людей або тварин). Однак, існують багато варіантів вишитих рушників із зображенням півня, якому «пустили кров».

Даний варіант рушника вишивають для спеціальної події присвяченої обряду «Теллі хораз» (з кримськотатарської «Золотий півень»), який супроводжується мусульманським обрядом обрізання у хлопчиків. Зазвичай зображують у центрі композиції півня у якого з крапелькою крові на дзьобі і слід від ножа, по краю композиції дрібні елементи – дрібні елементи у вигляді ягід та охоронна зона – колючки. Маленький хлопчик ідентифікується з півнем, а краплі крові – з обрядом Сюннет (обрізання). Зауважимо, що у даній композиції півень зображується не як жива істота.[56]

Форми рослин та предметів реального світу в традиційному орнаментальному мистецтві кримських татар піддаються певній геометризації, саме цей прийом дозволяє без ускладнень зображувати нагкаш (художниця-вишивальниця), а глядачам сприймати сенс орнаментів. У процесі створення орнаментальної композиції майстер ритмічно чередує малюнок і отримує нову колористичну комбінацію, в такий позбавляється можливість означити матеріальну характеристику предмета, даний принцип використання кольору відіграє роль прийому дематеріалізації. У випадку, якщо орнамент створюють золотими нитками, такий прийом майстер досягає створенням різноманітного рельєфу геометричних структур, очевидним є факт того, що описані прийоми кримськотатарських вишитих орнаментів підкреслюють знакову функцію.

Детермінуючим фактором для кримськотатарського народу, як і для будь-якого іншого, було і залишається створення сім'ї і народження здорових дітей. Саме тому, здавна орнаментальні композиції несли у собі наступні меседжі направлений на: з'єднання чоловіка і жінки; виношення здорової дитина для продовження роду та її народження. У сьогоденні століття суцільної глобалізації кримським татарам вдалося зберегти та традиції та обряди з використання елементів традиційного орнаменту, який передавався із покоління в покоління з XV ст[57].

Суттєвою складовою дослідження знаків є код — система вираження окремих понять, при якій ці поняття ототожнюються з певними системами знаків. Знаки орнаментів несуть в собі велику кількість різнопланової за

характером інформації. Впродовж століть у кримськотатарській орнаментиці розвивались основні елементи та їх значення. Кримські татари протягом тривалого часу зберігають звичай прикрашати будинок орнаментованими предметами декоративного та ужиткового призначення. Вироби з традиційним кримськотатарським орнаментом завжди є гордістю сім'ї, їх ретельно зберігають і передають у спадок. До середини ХХ століття, різноманітність і високий художній рівень численних орнаментів досягалися завдяки праці майстринь нагкаш, ремесло яких передавалося з покоління в покоління. Нагкаш володіли знаннями і досвідом створення орнаментів для вишивки і ткацтва. На сьогоднішній день знаннями про орнамент володіє і застосовує на практиці широке коло майстрів ужиткового мистецтва у вишивці, гончарстві, ювелірному мистецтві, карбуванні тощо[58].

Символічні орнаментальні структури використовуються у народному мистецтві кримських татар для багатогранного, гармонійного ствердження базової програми природи – збереження продовження роду на Землі. У сучасному побуті кримських татар, для оформлення інтер'єру громадських установ, музейних експонатів використовується килими з орнаментом ручної та машинної вишивки. Вишивка з традиційним орнаментом присутня у кожній кримськотатарській родині, предмети побуту: декоративні панно на стіні, рушники для обличчя та рук, накидка на коліні, скатертини; а також елементи одягу у повсякденному житті та обрядовий стрій (весільний костюм нареченого та нареченої). Керамічні вироби займають домінуючу позицію у даному списку, оскільки традиційний напій кримських татар – кава, у кожному будинку присутній набір джезве (турка) та фільджан (маленькі кружки для кави) і сини (таця) із зображенням орнаменту. Дерев'яні вироби з кримськотатарським орнаментом: к'она (круглий маленький стіл для частування кавою), а також підставка для читання Корану.

На ювелірних виробах національний орнамент використовується на нагрудних прикрасах, які складаються переважно із знаків-оберегів та амулетів. Пряжка пояса нареченої асоціюється з виноградним листком, символ того, щоб

у майбутньої сім'ї було багато здорових дітей, а також S-подібні елементи впродовж усього поясу свідчать про побажання мудрості та жіночності для молодої [60].

Кримськотатарські вироби декоративно-ужиткового мистецтва оздоблені національним орнаментом були представлені директором Бахчисарайського музею Усеїном Боданинським на Міжнародній виставці у 1925 році у Парижі. У даній виставці брали участь 21 країна, від СРСР були представлені кримськотатарські витвори мистецтва, понад 400 експонатів, а саме: традиційний стрій, вишивка, предмети побуту з меді, дерев'яні вироби, ювелірні прикраси. Кримськотатарські експонати були оцінені членами журі та отримали відзнаку «унікальних», у зв'язку з автентичність орнаментальних композицій ы отримали бронзову медаль. Особлива увага спеціалістів була приділена саме вишивці, яка була зібрана із селищ Бахчисарайського району[52].

Як і в інших народів, кожен елемент кримськотатарського орнаменту несе у собі певне значення та навантаження і має свою назву. «Символіка будь-якого етносу складається передусім із загальнолюдських символів, що використовуються з найдавніших часів, релігійних, національних, властивих виключно даному народу. До найпоширеніших ісламських символів можна віднести півмісяць із зіркою, чотирикутник (ромб), восьмикутник, що складається з двох квадратів, трикутник, шестикутник, S-подібний орнамент, числа (один, п'ять, сім), рай (сад), міхраб, арку, купол, мінарет тощо. Квадрати, ромби найчастіше зустрічаються як орнамент у сучасному килимарстві. Найчастіше використовувались рослинні символи: вазон, плоди, зерно (насіння), виноградна лоза, різні квіти. Іноді в малюнках квітів можна впізнати прототипи – гвоздику або троянду. Вони найбільш часто піддаються стилізації, перетворюючись в орнаментальний знак».

Орьнек – традиційний орнамент кримських татар, якій увібрав у себе художні прийоми і традиції багатьох народів, які взяли участь в етногенезі кримських татар. З появою Кримського ханства в середині XV століття

самобутнє орнаментальне мистецтво кримських татар досягло найвищого рівня розвитку і продовжує розвиватися як на «материнській території» (на Кримській землі) у несприятливих умовах, так і у багатьох місцях проживання кримськотатарського народу на материковій частині України, і є невід’ємною складовою нематеріальної культурної спадщини України.

Орнамент складається з різних елементів рослинного та геометричного характеру, кожен елемент має свою назву і значення. Серед орнаментальних елементів слід виділити наступні групи орнаментів: жіночі знаки, чоловічі знаки, знаки-обереги та елементи, зміст яких розкривається в контексті загальної побудови орнаментальної композиції. Поєднання різних елементів орнаменту створює композиційну структуру, за допомогою знань про невербальну мову етнічної культури кримських татар, його можна «прочитати» як закодовану історію. Майстри, створюючи орнаментально-знакову систему, уникають наочної правдоподібності зображуваних рослин та предметів, а перетворюють їх на геометризовані знаки. Кольорове вирішення відрізняється від того, як ці об’єкти виглядають у реальності, в такий спосіб досягається своєрідний ефект дематеріалізації. Мета такого прийому – підкреслити символічний, а не реалістичний характер зображень.

Приклади поширених жіночих знаків:

Бадем – мигдалевий горіх, знак молодої дівчини;

Гуль – троянда, символізує жінку репродуктивного віку;

Йилдиз – зірка, знак жінки;

Кобек - пуп, зображення у вигляді ромба, символізує жіноче лоно, жіночий живіт, жінку;

Мейва – плоди різноманітної форми, символізують жінку;

Нар – гранат, символізує жіночу родючість, побажання достатку.

Юзюм япраг’и – виноградний лист, жіночий знак, який використовується у кримськотатарській філіграні.

Група S–подібних жіночих знаків:

Егри дал – вигнута S-подібна гілка, жіноча орнаментальна структура, яка виражає поєднання властивостей, характерних для жінок - гнучкість, динамічність, мінливість, здатність до розвитку;

Туташи орьнек – пов'язаний орнамент, ритмічне чергування S-образних знаків «сулюк» і мотиву «гуль» або «бадем». Символізує репродуктивні здібності жінки;

Сулюк – п'явка, водний знак, використовується у ювелірному мистецтві і вишивці кримських татар. [59]

Приклади поширених чоловічих знаків:

Ляле – тюльпан, знак юнака;

Ляле г'онджеси - бутон тюльпану, символізує хлопчика;

Серви – кипарис, знак чоловіка;

Емен япраг'и – дубовий лист, чоловічий знак;

Сойлук' тереги – сімейне дерево, родове дерево, чоловіча орнаментальна структура, яка символізує сім'ю.[59]

Окремі знаки:

Гуль череп – квітова ваза, символ будинку;

Елі белінде, индже беллі – руки на талії, тонка талія, антропоморфний знак, що застосовується у ткацтві:

К'аранфиль – гвоздика, знак літньої людини, яка вийшла з репродуктивного віку.

Група знаків-оберегів:

Аджи бібер – гострий перець;

Бойнуз – роги;

Дувалик', назарлик' - амулет у формі трикутника;

Ев – будинок;

Екі тарафли балта – двостороння сокира;

К'але – фортеця;

Мак'ас – ножиці;

Ок' - стріла;

Тарак' - гребінь;

Козь тікен – колючка від пристріту.[59]

Приклад орнаментальної композиції та її розшифрування

Чоловіча орнаментальна структура

Рис.3.3. Орнамент на чоловічому весільному поясі учк'ур

Орнаментальна композиція являє собою чоловічу структуру сойлуку' тереги (сімейне дерево).

У центрі розташовані пов'язані між собою головні елементи орнаменту, що означають сім'ю: сельби (тополь) - чоловічий знак і гуль (троянда) - жіночий знак, який також чотири рази повторюється по кутах композиції.

Внизу побудови зображений знак мейва (плід) - символ жінки, по обидва боки від якого розташовуються знаки бадем (мигдаль) - символи дівчат, майбутніх продовжувачок роду.

В основі композиції розташований трикутник назарлик' (оберіг, молитва). По краях, на середній лінії орнаменту розташовані знаки ляле (тюльпан) - символ юнаків та мейва (плід) - символ жінок.

По обидва боки від центру розташовуються дрібні елементи: бадем (мигдаль) - знак дівчаток і ляле г'онджеси (бутон тюльпана) - знак хлопчиків, майбутніх продовжувачів роду.

Великі елементи орнаменту супроводжуються зображеннями колючок козь тікен (оберегів).

Внизу композиції вишитий туташ орьнек, що символізує жіноче начало, репродуктивні здібності жінки.

Жіноча орнаментальна структура.

Рис. 3.4. Фрагмент вишивки на жіночому головному покривалі марама

Композиція орнаменту представляє собою жіночу структуру егрі дал (вигнута гілка), яку слід читати справа наліво.

На початку розташований знак молодої жінки гульт - розквітлий бутон троянди. За ним знову зображений жіночий знак – троянда, суміщений з чоловічим знаком ляле (тюльпан), що символізує любов чоловіка та жінки, весілля.

Знак літньої жінки к'аранфиль (гвоздика) розташований на кінці гілки.

У проміжку між символами «любов, весілля» і «старість» знаходяться знаки, які символізують народження дітей – маленькі тюльпани, невеликі плоди, гілка з низкою маленьких трояндочок.

Орнаментальна композиція містить інформацію про життя жінки - молодість, любов, шлюб, продовження роду. Орнамент супроводжують знаки-обереги *козь тікен* у вигляді колючок. Нижня частина орнаменту ґрунтується на мотиві туташ-орьнек, що символізує жіноче начало.

3.2. Збереження нематеріальної культурної спадщини кримськотатарського народу як медіатор культурних змін та побудови моделі сталого розвитку України .

Кримські татари – корінний народ Кримського півострову, який за часи свого існування зазнав багато утисків, дискримінації й пережив геноцид.

Протягом останніх трьохста років кримські татари попри чисельні переміщення зберегли знання про свою культуру. Події останньої анексії Криму загострили питання сутності кримськотатарської ідентичності, оскільки ключовий елемент, що конструює поняття кримськотатарськості – це практика вільного життя в Криму.

Анексія Криму у лютому 2014 року стала черговим соціальним шоком, який вплинув на життя кримських татар. Зокрема, становлення нової влади на Кримському півострові ускладнює автономний розвиток кримськотатарської культури.

Розвиток та презервація кримськотатарської культурної спадщини – це актуальний соціально-політичний контекст, який можна розглядати як вкрай небезпечний для культурного самовираження кримських татар. Для цього існує низка передумов: анексія Криму, переселення кримських татар до континентальної частини України та складна економічна ситуація в країні. Минулий рік ознаменувався ефективною дискусією експертного співтовариства про стратегічне бачення розвитку і реформ у сфері культури в Україні. Пострадянський конструкт, коли культура розглядається як необов'язковий атрибут, певна надбудова життєво важливих секторів державної діяльності, ніяк не відповідає стратегії сталого розвитку - одного з мегатрендів Європи.

Орнек визнаний елементом нематеріальної культурної спадщини України, саме це привертає більше уваги до елемента і активізації його промоції. Небажаним результатом для елемента у майбутньому може стати використання Орнек без глибокого розуміння значень орнаменту, використання окремих символів поза контекстом орнаментальних композицій або використання орнаментів у «неналежному» місці. Тому з метою охорони елемента слід акцентувати увагу на передачі та промоції Орнек як нерозривної системи форми і змісту, символів та їхніх значень, а також необхідності дотримання закономірностей побудови орнаментальних композицій.

План охорони елемента складений з урахуванням розпочатих активностей з його охорони і бажаних дій надалі.

Врахування вирішальної ролі спільноти і носіїв елемента.

План активностей відкрито обговорюється серед кримськотатарської спільноти. Беремо до уваги, що охорона елементів НКС у тісному зв'язку з іншими формами живої спадщини та традиціями, допомагають активізувати та пропагувати її як живе мистецтво. Особливістю функціонування «Орьнек» є розуміння значення символів майстрами, які компонують з них змістовні орнаментальні композиції. В свою чергу, «споживачі» мистецтва із середовища кримських татар не лише розуміють суть зображеного, а й замовляють майстрам створення тієї чи іншої композиції з конкретним змістом. Наприклад, кримськотатарська наречена, вбирається у орнаментований Орьнеком весільний стрій з прикрасам, зображує на руках орнаменти хною, саме в такий спосіб дівчина висловлює свої надії на щасливе сімейне життя.

Орьнек у неформальній освіті.

Використання майстрами своїх знань та навичок при передачі знань про Орьнек, акцент в рівній мірі буде ставитися як на технологічних процесах ремесла, так і на змісті орнаментів. Композиційній цілісності, чим буде гарантуватися те, що учні, які пройшли процес навчання, будуть добре обізнані із системою Орьнек, що убезпечить орнаменти від деконтекстуалізації. Сьогодні створено неформальне об'єднання «Орьнек усталари», у якому започатковано навчальні курси з основ побудови орнаментальних композицій та вивчення значень елементів Орьнек. Розробляється система тестування для майстрів ужиткового мистецтва на знання системи Орьнек.

Дитячий журнал «Арманчик'» (видається кримськотатарською мовою), проводить рубрику, в якій у ігровій формі діти знайомляться зі значенням орнаментів, зокрема, там друкуються розмальовки з орнаментальними композиціями. У 2020 році планується підготувати до друку та видано окремою книжкою набір розмальовок для дітей молодшого шкільного віку з

орнаментальними композиціями (автор – художник, майстер народних ремесел Мамут Чурлу).

Культурна дипломатія в дії.

У 2017 р. на фестивалі Blak Sea International Folk Festival 2017, який відбувся у Грузії кримські татари презентували свою культуру: національні кримськотатарські танці та пісні, а також розкрили сенс та символи кримськотатарського орнаменту. [60]

У національному культурно-художньому комплексі Мистецький Арсенал на Фестивалі OUTLOOK WORLD CULTURE FESTIVAL, який відбувся 27 жовтня 2018 р., для гостей та відвідувачів був проведений майстер-клас «Створення власної орнаментальної композиції». Даний майстер-клас був орієнтований для відвідувачів усіх вікових категорій і складався з теоретичної частини – інтерактивна лекція про семантику кримськотатарського орнаменту та практична частина – за допомогою печаток створення орнаментальної композиції із закладеною символікою.[61]

ГО «Алем» у 2019 році розпочала підготовку до реалізації спільного проекту з майстрами традиційних кримськотатарських ремесел з діаспор (Туреччина, Румунія, США, Польща, Канада, Німеччина, Литва, Узбекистан) з метою створення колекції робіт з використанням Орньек та її презентації в Україні та закордоном, реалізація даного проекту відбудеться у 2020 році.

Міжнародні гранти та міжсекторальна взаємодія.

Кримськотатарськими майстрами з України у співпраці з громадськими організаціями, одним з головних напрямків діяльності яких є вивчення, збереження, популяризація культурної спадщини корінного народу України - кримських татар, за фінансової підтримки Швейцарської агенції з розвитку та співробітництва SDC планується створення колекції виробів з використанням Орньек для презентації кримськотатарської культури на подіях для дипломатичного корпусу та державних заходах.

Тиражований каталог «Орньек» (додаток 2) на 4 мовах (українська, кримськотатарська, англійська, французька) зі значеннями орнаментів,

розшифрованою орнаментальних композицій і фотографіями предметів ужиткового мистецтва, на яких використовується Орьнек. 50 каталогів «Орьнек» розіслані у бібліотеки України і представникам кримськотатарських діаспор у 8 країн.[55]

Зусилля держави спрямовані на заходи з підвищення обізнаності української та світової спільноти про Орьнек, а також моніторинг стану життєздатності елемента, зокрема й після його включення до Репрезентативного списку UNESCO.

Підтримка з боку державних програм з охорони НКС.

Сайт «Віртуальний музей нематеріальної культурної спадщини України», створений Українським центром культурних досліджень, доповнився інтерактивними розмальовками з орнаментальними композиціями Орьнек, а також вибудована система переадресації на сторінку в Вікіпедії «Список кримськотатарських митців»[62]. Спільний проєкт Міністерства культури України і кампанії GOOGLE – Україна запустили новий ресурс «Автентична Україна», який передбачає висвітлення напрямів і елементів НКС: усні традиції та форми вираження; виконавське мистецтво; звичаї, обряди, святкування; знання та практики, що стосуються природи і всесвіту; традиційні ремесла. «Ресурс містить короткий опис елемента Орьнек, інформацію про елемент, невеличкий тест на засвоєння матеріалу та список додаткової літератури. Проведення дигіталізації культурно-історичних здобутків стане ефективним заходом збереження, поширення і відтворення нематеріальної культури для широкого загалу.»[38]

Проєкт «Разом» 2019 р. був реалізований за фінансовою підтримкою Українського культурного фонду у секторі «Н.О.Р.Д». Головна мета проєкту - об'єднання українських (майстрів міста Косів) та кримськотатарської майстрів ужиткового мистецтва, що є живими носіями знання щодо символізму та техніки нанесення орнаментів забезпечить передачу традиції і пов'язаних з ним практик. Назва проєкту «Разом» символічна: у резиденції майстри Орьнек з Криму і материкової України і майстри з виготовлення косівської кераміки,

які піклуються про розвиток та популяризацію кримськотатарської та української нематеріальної культурної спадщини будуть формувати єдине бачення зусиль з охорони елементів нематеріальної культурної спадщини і вибудовувати крос-культурний діалог.[63]

Даний проєкт є вкладом в збереження одного з найважливіших медіумів кримськотатарської культури – кримськотатарського традиційного орнаменту Орьнек, який має велике історичне, художнє, культурне та обрядове значення та духовне об'єднання людей, що проживають в Україні, за допомогою передачі знань про творчість. Конкретними цілями проєкту є спільна творчість 20 майстрів ужиткового мистецтва які практикують Орьнек і 10 майстрів з виготовлення косівської кераміки в резиденції в місті Косів. Індикаторами ефективності проєкту стали: психологічний комфорт, формування команди односторонців, а також практичні результати спільної творчості у вигляді створених 10 орнаментальних структур и плану охорони елемента Орьнек та Косівської мальованої кераміки.

Етнокультурні традиції та інновації.

У музеї історії України в травні 2019 року відкрилась виставка з-понад 100 предметів ужиткового мистецтва кримських татар із зображенням орнаменту Орьнек, зібрана з різних музеїв України та від представників кримськотатарської діаспори, що проживають у Туреччині, Узбекистані, Польщі, Литві. На даний момент атрибутировано 20 артефактів з Харківського історичного музею і 40 предметів ужиткового мистецтва з Музею історії України, які перебувають у сховищах музею. Одночасно на виставці були представлені роботи сучасних майстрів - як найяскравіший приклад живого явища народної культури.[64]

У травні 2019 року на території Національного комплексу «Експоцентр України», до трагічної дати депортації кримськотатарського народу 1944 року, Міністерством інформаційної політики відтворило інтерактивну виставку «Вкрадений Крим». «На площі 1000 кв.м. було розміщено серію інсталяцій з орнаментованих предметів ужиткового мистецтва - одягу, ювелірних виробів,

вишивки, які кримські татари зберегли у депортації. Зафіксувавши камеру планшета на виріб, відвідувачі знайомились з його історією та значенням орнаментальних структур.»[65]

Взаємодія з установами освіти.

Забезпечена можливість проводити дослідження Орьнек та захищати наукові роботи школярами в рамках діяльності Національного центру «Малої академії наук України» (центр II категорії UNESCO з 2017 р.) в секції «Кримськотатарська гуманітаристика». [66]

У 2019 р. за наказом Міністерства освіти і науки України була відкрита студія Fidan (в перекладі з кримськотатарської «паросток»), у даній студії школяри безкоштовно вивчатимуть кримськотатарський орнамент Орьнек та його смисли. Цільова аудиторія студії – учні 1-11-х класів внутрішньо переміщені особи з АР Крим, а також зацікавлені учні, які мешкають на території України.

В умовах стрімких інноваційних технологій дуже мала частина приділяється культурній спадщині, для підготовки фахівців у сфері туризму дане питання актуальне. «У Київському національному університету культури і мистецтв був проведений лекційно-практичний курс в рамках імплементації Конвенції UNESCO про охорону нематеріальної культурної спадщини в Україні. Із цієї нагоди студентам магістерської і бакалаврської підготовки напряму 242 «Туризм» були презентовані семантичні знаки і символи кримськотатарського орнаменту «Орьнек», які нещодавно внесено до Національного списку елементів нематеріальної культурної спадщини».[67]

У Київській державній академії декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. Михайла Бойчука для педагогічно-викладацького складу був проведений семінар «Таємниці кримськотатарського орнаменту». «Змістовна програма семінару-практикуму складалася з наступних питань: етнокультурна семантика кримськотатарського орнаменту; етногенез та культура; кримськотатарське традиційне мистецтво: його носії, знаки, смисли; знаки – обереги; поєднання знаків та створення орнаментальних фраз та речень;

прийоми дематеріалізації; основні символи кримськотатарського орнаменту»[68].

Моніторинг елемента НКС на державному та міжнародному рівнях.

У 2020 р. на Державному рівні відбудеться моніторинг елемента НКС щодо презервації, ревіталізації та промоції елемента НКС «Кримськотатарський орнамент та знання про нього».

У 2021 р. відбудеться розгляд Номінаційного досьє 16 сесії Міжурядового комітету UNESCO про внесення елемента Орьнек до Репрезентативного списку Спадщини людства.

2019 рік для нематеріальної культурної спадщини в Україні ознаменувався з позиції гіперрозмаїття з боку виявлення та збереження НКС. Програмні підтримки з боку державних інституцій: гранти Українського культурного фонду, внесення до Національного переліку елементів НКС (караїмів та греків) у минулому році стали домінантною складовою державної політики. У 2018 р., в Нідерландах відбулась конференція «Культурне гіперрозмаїття в містах і нематеріальна культурна спадщина», основний меседж даного заходу – створення постійного підґрунтя за підмогою мультикультурного суспільства у стратифікованого середовищі. «Гіперрозмаїття – це динамічна суміш багатьох культур і відповідної нематеріальної та матеріальної культурної спадщини, що створюють постійний «інтерактивний простір». Реалії сьогоденного життя, сформовані тотальною мобільністю і є прототипом суспільства. Мультикультурному суспільству складно сприймати «мутацію» ХХІ ст., у вигляді: постійних дедлайнів; міграцій; соціального-економічних війн; політичної диференціації, що є наслідком анексії (приклад України); глобалізації. Даний приклад культурного гіперрозмаїття – це поглинання початкового поняття нематеріальна культурна спадщина та знецінення її сутності, яку трактують як «...складну взаємодію різних зацікавлених сторін в динамічному і культурно розмаїтому середовищі» [69]. Слід зробити висновок з вищенаведеного, що розвиток, збереження та популяризація НКС в Україні

щороку стрімко зростає без ризиків для суспільства, а навпаки є позитивним орієнтиром для створення нового напрямку «культурного гіперрозмаїття».

У грудні в Києві відбулась щорічна II Конференція «Імплементация Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини: підсумки та перспективи» на базі Міністерства культури, молоді та спорту йшлося про реалізацію проєктів у сфері НКС та майбутні перспективи. Проблеми у сфері НКС, яким не була приділена особлива увага в Україні з боку державних інституцій та неприбуткових громадських організацій стали: некоректне заповнення Облікових карток; неперіоритетний напрям використання коштів щодо популяризації елементів НКС, які внесені до місцевих, національних та міжнародного реєстрів. Заступник УЦКД з наукової роботи Ілля Фетісов детально окреслив проблему місцевих громад щодо нерозуміння різниці між запланованим заходом та заходом, який носить постійний характер та відбувається у вільній, заздалегідь непередбачуваній формі. Пояснення відбулось на прикладі демонстрації відео яке пояснює різницю між «театралізованими фольклорними постановками, що здійснюються клубними колективами та нематеріальною культурною спадщиною як живою практикою місцевих громад».[70] На конференції були відмічені перспективні методи інвентаризації елементів НКС, зазначені доміантні та рецесивні ознаки традиційних заходів обласних установ.

Нагородження учасників конкурсу «Жива традиція» та лауреатів спеціальних премій «Жива традиція. Формування аудиторії», «Жива традиція KIDS» безперечно важливий крок до збереження НКС України. У 2019 р., лауреатами програми «Жива традиція KIDS» стали діти, участь дітей у даному аспекті відіграє вирішальну роль «перехідного ланцюга» між поколіннями, що свідчить про ефективні засоби передачі матеріалів від носія до майбутнього покоління. Щорічно відзначають лауреата Премії Міністерства культури України за охорону та збереження нематеріальної культурної спадщини – народного аматорського етнографічного колективу «Лужанка» с.Лужки Витвицької ОТГ Долинського р-ну Івано-Франківської області. Даний колектив

носій «народних пісень різних жанрів – колядки, побутові та повстанські пісні, весільні ладканки та коломийки»[70].

На останок присутнім був продемонстрований один з найуспішніших методів реалізації плану охорони елементу НКС «Орнек: кримськотатарський орнамент та знання про нього». Був продемонстрований «ефективний досвід поєднання у збереженні рідної традиції з прагматичним менеджментом, охоплення максимальної аудиторії, який в перспективі презентує елемент крізь призму традиції загалом, не вихоплюючи його з дискурсу». [71]

Міжурядовий комітет UNESCO з охорони нематеріальної культурної спадщини зазначає про вирішальну роль недержавних організацій, експериментальних центрів, неприбуткових організацій тощо. У 2019 р., на 14 сесії Міжурядового комітету з питань охорони НКС було акредитовано експериментальний хаб, як консультативно-дорадчий орган, який знаходиться в Україні – Демократія через культуру.[72]

Діяльність даного хаба детермінована основополагаючими принципами у сфері НКС: доброзесність та відкритість партнерства; інтеграція європейських практик в український контент НКС; інноваційні підходи до популяризації НКС; використання soft skills у методичних рекомендаціях для висвітлення нових елементів НКС. Основні напрямки організації – орієнтир на міжнародних партнерів та залучення експертів UNESCO до України для отримання досвіду і впровадження практичних навичок на території України через місцеві заклади культури.

У центрі розвитку «Демократія через культуру» презентували План роботи платформи НКС на 2020 рік: дискусії, конференції, семінари, круглі столи. Робота на 2020 рік орієнтована на «спадщину, яка об'єднує заради соціальної злагоди та миру» на прикладі йоги, занесеного до Репрезентативного списку UNESCO НКС людства. Запропоновані напрямки складаються з рекомендацій, для небайдужих до НКС є пропозиція долучитися до круглих столів, дискусій, конференцій, які заплановані у 2020 р., і скласти єдиний осередок важливих серед громадських інститутів.[73]

Напрямок I. Нематеріальна культурна спадщина, культурне і біорозмаїття.

У даному пункті пропонується розгляд, що стосується взаємодії культур, традиційного харчування та вирощування рослин, екології та біорозмаїття.

Сучасне суспільство знаходиться у постійному розвитку і адаптує свою нематеріальну культурну спадщину, включаючи знання та практику щодо природи, а також соціальні практики для того, щоб вирішити основні потреби у сьогодення. Нетрадиційні методи лікування, харчові шляхи, управління водними ресурсами, зустрічі та системи передачі знань відіграють важливе значення у ролі громад для досягнення соціального інклюзивного розвитку.[74]

Напрямок II. Урбаністична культурна спадщина і НКС.

У напрямку розглядається можливість проведення конференції, а також розглядається питання вивчення НКС у містах.

В останні кілька років UNESCO очолює ініціативу з розробки нових стратегій інтеграції культури і творчості в міські умови. Необхідно створити пілотний проєкт, який підтримає інформаційно-пропагандистський європейський вектор, поширювати знання і розробляти необхідну базу фактичних дій для пропаганди НКС в рамках моделей міського розвитку. [75]

Напрямок III. Сталий туризм.

Взаємозв'язок понять «туризм» та «нематеріальна культурна спадщина» поступово виходить на широке коло обговорення, оскільки важливо не пропустити усі ризики «притаманні» туризму, а навпаки досягти синергії даних напрямків.

Культурна спадщина зосереджується на ключових питаннях, які привертають особливу увагу до розвитку громади, планування, навчання та розширення прав і можливостей. Відповідальне використання НКС в туристичних цілях може відкриває нові можливості, сприяє створенню нових робочих місць, а тим самим: допомагає полегшити бідність; стримує міграцію в сільській місцевості серед молоді; виховує почуття гордості серед членів громади. Туризм також пропонує потужний стимул для збереження та примноження НКС, оскільки отриманий прибуток ініціює на довгостроковій

перспективи. Відношення з боку громад до НКС повинно ґрунтуватися на «тендітному» керуванні, щоб підтримувати її життєздатність у глобалізованому світі. Справжні партнерські відносини між громадами та туризмом можуть відбуватися лише в тому випадку, якщо обидві сторони прагнитимуть до реальної оцінки.[76]

Напрямок IV. Мова як носій НКС.

Даний напрямок – продовження розпочатої роботи минулих років в рамках проєкту «Рік мов корінних народів» між центром розвитку та науково-методичним центром з вивчення НКС народів Приазов'я Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

Мова – невід'ємна частина етнічної спільності, рідна мова є носієм цінностей і знань, які дуже часто використовуються в практиці і передачі НКС. Розмовне слово рідною мовою важливо для прийняття і передачі практичних знань елементів НКС, особливо в усних традиціях і виразах, піснях, обрядах і ритуалах. Використовуючи свою рідну мову, носії певних традицій часто використовують вузькоспеціалізовані набори термінів і виразів, які розкривають внутрішню глибину єдності між рідною мовою і НКС. [77]

Напрямок V. Поняття і терміни у сфері НКС.

Планується створення методичного посібника основних понять, а також впровадження даного вокабулярію міжнародної термінології на національному рівні.

Для забезпечення уніфікації підходів і загального розуміння термінів серед учасників на міжнародному рівні було запропоновано створити єдиний словник, в якому були б включені загальні поняття про музику, медицину, звичаї та обряди, кулінарії, правознавство тощо. Позитивний приклад способу передачі елементу НКС є арабської каліграфії: одноразово була здійснена передача від носія до учня і на сьогоднішній день арабська каліграфія відома світу і продовжує розвиток і оновлення. Держави, які збагачені культурними та релігійним різними етнічними груп та корінних народів, повинні враховувати і прикладати максимальне зусилля для ідентифікації таких елементів НКС.[78]

Напрямок VI. Заборонена спадщина.

Ретроспективний напрям у вивченні заборони та популяризації елементів НКС, які у радянські часи не розвивалися, але збереглися. Даний напрям потребує створення кваліфікованої комісії для виявлення «забутих» елементів НКС та шляхом ревіталізації здійснити опис елементів і при наявності здійснити опис елементів та застосувати план щодо охорони.

Напрямок VII. Спадщина, яка об'єднує, спадщина заради соціальної злагоди та миру.

Створення науково-об'єднуючих заходів щодо теоретичного та практичного роз'яснення у сфері НКС для зацікавлених осіб, організація відповідних заходів на території України та за її межами.

Нові шляхів для досягнення миру та сталого розвитку через нематеріальну культурну спадщину вже давно практикується у європейських країнах. Культура - це сила соціального включення та колективної мобілізації. Досвід показує, що визнання культурної спадщини в розробці та проведенні політики розвитку є фактором, що сприяє активній та згуртованій участі громад та підвищує ефективність діалогу та соціальний компетенцій. [79]

ВИСНОВКИ ДО III РОЗДІЛУ

Презервація нематеріальної культурної спадщини на континентальній Україні є дуже доречним способом актуалізації культурного капіталу кримських татар. Усвідомлення та визнання кримськотатарської культурної спадщини як важливого та впливового елементу багатокультурної України може стати значимим кроком в розвитку громадянського суспільства країни. Культурні практики, їх передача з покоління в покоління є чинниками існування народу і його культурної ідентичності. В свою чергу, культурне самовираження та самоідентифікація - необхідними умовами мирного та повноцінного існування суспільства. Для створення безпосередніх умов безпечного самовираження для митців декоративно-ужиткового мистецтва в Україні актуальний простір для унікального обміну знань та досвідом,

комунікації й підтримки один одного. З цього мікро-рівня важливо перейти у площину ширшої взаємодії з українським суспільством у мистецькому та соціальному вимірі.

Якщо говорити про стратегію захисту та підтримки культурної спадщини в Україні - це складений перелік проблем у сфері культури та відповідні рекомендації. Це «живий» документ, з досить практичним контентом, з описом існуючих проблем і конкретними активностями, який у динаміці уточнюється, доповнюється, на підставі постійного моніторингу та аналізу стану культури і забезпечення прав громадян у сфері культури. Важливо продукувати нові знання, здійснювати контекстуальні нововведення і швидко адаптуватися до технологічних і конструктивних змін в світовому просторі.

Програма щодо включення елементів НКС до Національного реєстру в Україні у 2020 році набуває нових стандартів та правил: оцінка потенційних елементів планується відбуватися у більш вимогливій формі. Національна українська культура у інноваційних процесах останні 3 роки орієнтується на міжнародний рівень. Відомо, що на 14 сесії Міжурядового комітету з охорони НКС, яка відбулась у Боготі у 2019 р., було прийнято історичне рішення про виключення бельгійського карнавалу в Алсті з Репрезентативного списку НКС людства, який був включений в список в 2010 році. Комітет зазначив, що антисемантична природа карнавалу проти головних цінностей Конвенції UNESCO 2003 року. Міжурядовий комітет також схвалив нові оперативні принципи і методи захисту НКС в надзвичайних ситуаціях, таких як конфлікти і лиха, оскільки держави-учасники UNESCO зверталися з численними проханнями в разі надзвичайних ситуацій. Саме це і є яскравим прикладом того, що НКС це духовне багатство нації, що зароджується у глибокій історії і проходить через багато поколінь залишаючись незмінним. Як зазначає Шеченко Н.О. у своїй статті «Використання народних обрядових свят в подієвому туризмі» про те, що «значна частина української національної спадщини, яку сучасним українцям бажано розуміти, знаходиться в народному календарі. В його надрах інтегрувалась, закріпилась та акумулювалась

напрацьована народом традиційна інформація, а саме: етнічна свідомість, історична пам'ять, міфологічна та обрядова традиція».[18] Дане ствердження доцільно пропустити крізь призму кримськотатарської національної спадщини, оскільки не зважаючи на історичні перипетії (з окупації: 1873 р., 1944 р., 2014 р., закономірно, що «організаторами» окупацій є Росія), кримськотатарському народові вдалося не тільки зберегти націю, а також і відновити свою культуру, яку намагалися і намагаються по сьогоднішній день нівелювати і «розчинити».

Отже, на сьогоднішній день на міжнародному рівні активно впроваджується у соціокультурне-життя поняття «мультирозмаїття», дане поняття особливо актуальне для України після 2014 р., в період, коли демонстрація справжнього патріотизму з боку кримськоататарського народу стало прикладом у контексті дій, які відбувались. Валідним рішенням держаних іституцій щодо ревіталізації та презервації культурної спадщини корінних народів у сьогоднішніх реаліях, стане позитивним орієнтиром і збільшить почуття єдності та патріотизму з акцентом на зовнішню соціокультурну динаміку.

ВИСНОВКИ

Революція гідності в Україні після 25 років її незалежності ознаменувала початок широкомасштабного здійснення проєвропейського курсу країни. В рамках демократичного розвитку країни і її курсу на європейську інтеграцію взаємодія та підтримка корінних народів актуальні в контексті реформ державної соціальної політики. У той же час спільноти почали проявляти активність в політичних процесах і беруть на себе ініціативу, щоб сприяти різним соціальним змінам і реагувати на існуючі проблеми на місці.

Термін «культурна спадщина» значно змінив зміст в останні десятиліття, частково завдяки інструментам, розробленим UNESCO. Культурна спадщина не закінчується на пам'ятках та колекціях предметів. Вона також включає в себе традиції або живі вирази, успадковані від наших предків і передані нашим нащадкам, такі як усні традиції, виконавське мистецтво, соціальні практики, ритуали, святкові заходи, знання і практики, що стосуються природи і всесвіту, або знання та навички для створення традиційних ремесел.

Нематеріальна культурна спадщина є важливим фактором збереження культурного розмаїття в умовах зростаючої глобалізації. Елемент НКС України «Орнек - кримськотатарський орнамент та знання про нього» - це побудова діалогу та партнерства, які сприяють гармонійному поєднанню проукраїнської позиції кримських татар, їх громадянського патріотизму, з одного боку, та активності збереження своєї культурної ідентичності, з іншого. Таким чином, отримана позитивна практика розуміння нематеріальної культурної спадщини різних спільнот допомагає в міжкультурному діалозі і заохочує взаємну повагу до інших способів життя, сприяє соціальній інтеграції та згуртованості. Саме це заохочує почуття ідентичності і відповідальності, яке допомагає людям відчувати себе частиною однієї або різних громад і відчувати себе частиною суспільства в цілому. Культура і мистецтво вносять значний і унікальний внесок в добробут суспільства та окремих людей, покращують згуртованість суспільства, підвищують соціальну активність, сприяють щастю, покращують

здоров'я, зміцнюють довіру і діалог, передають знання із покоління в покоління, створюють різноманітні і толерантні суспільства. Презервація нематеріальної культурної спадщини на континентальній Україні є дуже доречним способом актуалізації культурного капіталу кримських татар. Усвідомлення та визнання кримськотатарської культурної спадщини як важливого та впливового елемента багатокультурної України може стати значимим кроком в розвитку громадянського суспільства країни, що є дуже актуальним в кризовий час сьогодення.

У лютому 2020 р., в Індії відбудеться конференція під назвою «My Cultural Identity-My Sustainable Development» («Моя культурна ідентичність – мій сталий розвиток 2020») присвячена НКС. В індійських інститутах соціальних наук і досліджень фольклору займається збереженням, захистом і дослідженнями фольклору. В інституті є незалежні дослідницькі осередки, цілком присвячені вивченню аборигенів і племен, мов, літератури і культури, релігії, міждисциплінарних досліджень в області соціальних наук, фольклористики тощо. В Україні дану ідею схвалив і записав до одного з напрямків Центр розвитку «Демократія через культуру», який планує реалізувати у 2020 р., вивчення фольклору корінних народів Кримського півострову (кримські татари, караїми, кримчаки) актуальна тема не тільки через призму культури, але і політики.

2020 рік буде вирішальним та значним для потенційних елементів НКС, які «планують» потрапити до реєстрів НКС місцевого та національного рівня. У цьому році держава приділить особливу увагу та здійснить моніторинг таких елементів: Косівська мальована кераміка та Орньек: кримськотатарський орнамент на знання про нього. Перший елемент був у минулому році внесений до Репрезентативного списку НКС людства, саме тому план щодо його популяризації розпочато та планується до реалізації. Другий, вищенаведений елемент НКС, внесений до Національного реєстру та готує реалізацію потужного проекту спільно з майстрами декоративно-ужиткового мистецтва під назвою «Берекет». «Проект колективної мобільності з метою міжрегіональної

співпраці між групою майстрів ужиткового мистецтва з Криму (носії елемента НКС Орьнек) і представниками кримськотатарської спільноти та фахівцями в галузі культури з континентальної України. Проєкт спрямований на популяризацію та охорону елемента НКС «Орьнек - кримськотатарський орнамент та знання про нього». Результатом проєкту стануть воркшопи для представників кримськотатарської спільноти які практикують Орьнек на материковій Україні і представників культурних інституцій в Києві (Експертної Ради з питань НКС, Київської державної академії декоративно - прикладного мистецтва і дизайну ім. М. Бойчука, Центру культурної дипломатії Інституту міжнародних відносин). Також заплановано перформенс для широкої аудиторії відвідувачів «Книжкового арсеналу 2020».[80]

В умовах інноваційних процесів і розвитку відзначають ризики щодо НКС в Україні, відомо, що, діджиталізація виявляє собою певну небезпеку для відтворення усної культурного репертуару та втрати традиційної соціальної ідентичності та навичок. Внутрішня міграція в Україні у зв'язку з війною проти агресора (зона конфлікту, в межах якої проводиться операція об'єднаних сил, частина Луганської та Донецької областей) та тимчасово анексованою територією АР Крим негативно впливають на ефективність захисту НКС. Еміграція українців закордон з метою постійного проживання автоматично впливає на втрату обрядів, свят, пісень, фольклору, інколи мови (при умові відсутності діаспори). Важливо пам'ятати про ефективні підходи до захисту, оскільки вони вказують на потенційне зміцнення глобальної інфраструктури, орієнтованої на НКС.

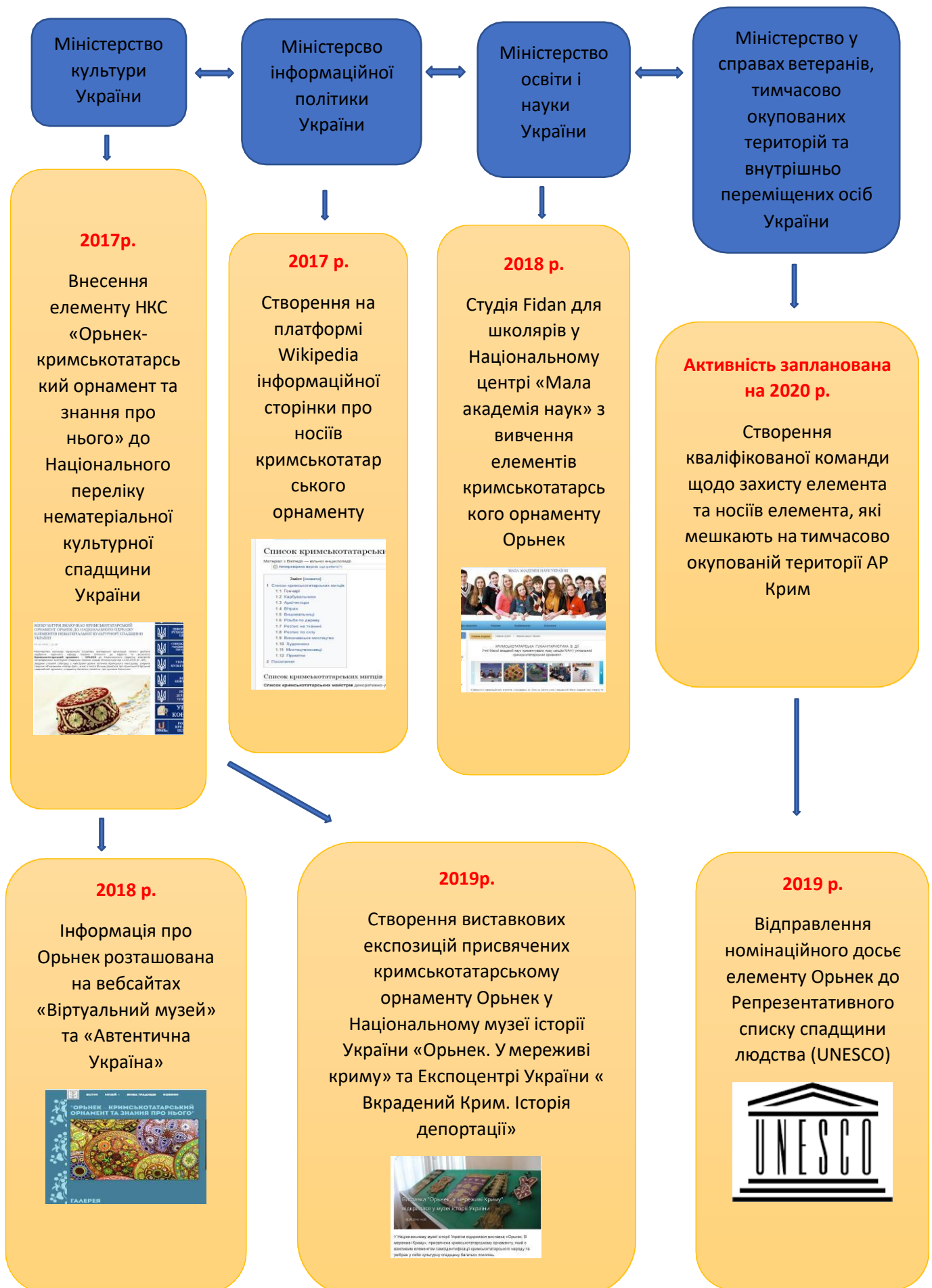
У контексті стратегії сталого розвитку елемента нематеріальної культурної спадщини – кримськотатарського орнаменту Орьнек, доречно говорити про стратегічні цілі, їх кілька:

- ↓ прагнення до створення єдиного національного культурного кластера і участь у формуванні цілісного інформаційно-культурного простору України;

- ↓ популяризація елементів НКС за межами України, як невід'ємна частина публічної дипломатії;
- ↓ використання сучасних підходів і модернізованих інструментів підтримки і розвитку культури елементів НКС;
- ↓ підтримка проєктів спрямованих на вивчення, збереження та популяризацію кримськотатарської нематеріальної культурної спадщини на континентальній Україні, як один із способів збереження зв'язку з носіями культури на півострові та кумуляції культурного капіталу кримських татар.

Важливо здійснювати контекстуальні нововведення щодо збереження і популяризації елементів НКС і швидко адаптуватися до технологічних і конструктивних змін у світовому просторі.

Державна політика у сфері нематеріальної культурної спадщини 2017-2020 рр. щодо промоції елемента НКС «Орньек-кримськотатарський орнамент та знання про нього»

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Новий світовий порядок у XXI ст. *Стратегические коммуникации* : веб-сайт. URL: http://www.uis.kiev.ua/strategy/hunt_world.html (дата звернення 02.11.2019)
2. Кудерська Н. І. Генезис становлення та розвитку охорони нематеріальної культурної спадщини. *Науково-практичний журнал Європейські перспективи*. 2016 № 1. URL: <https://mail.google.com/mail/u/0/?tab=wm#inbox/QgrcJHsTnPCDSr mzJlMhmPVdGLdJRCkmbwg> (дата звернення 05.11.2019)
3. Древаль Ю. Д. Діяльність ЮНЕСКО у сфері охорони культурної спадщини. *Наукова періодика Державне будівництва*. 2014 № 1. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2014-1/doc/4/02.pdf> (дата звернення 20.11.2019)
4. Рекомендация об охране традиционной культуры и фольклора // UNESCO.ORG : веб-сайт. URL: http://portal.unesco.org/en/ev.phpURL_ID=13141&URL_DO=DO_TOPIC &URL_SECTION=201.html (дата звернення 20.11.2019)
5. Про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження: Конвенція Міжнародний документ від 20.10.2005 р. URL: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/pdf/5_Cultural_Diversity_EN.pdf (дата звернення 23.11.2019)
6. Про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини : Конвенція Міжнародний документ від 17.10.1972 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089 (дата звернення 23.11.2019)
7. Про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження : Конвенція Міжнародний документ від 20.10.2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/952_008 (дата звернення 23.11.2019)
8. Про охорону нематеріальної культурної спадщини : Конвенція Міжнародний документ від 17.10.2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d69 (дата звернення 23.11.2019)
9. Про приєднання України до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини : Закон України від 06.03. 2008 р. № 132-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132-17> (дата звернення 02.12.2019)
10. Про культуру : Закон України від 14.12.2010 № 2778-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17> (дата звернення 02.12.2019)
11. Етичні принципи про охорону нематеріальної культурної спадщини. Intangible cultural heritage : веб-сайт. URL: <https://ich.unesco.org/en/ethics-and-ich-00866> (дата звернення 02.12.2019)
12. Босик З.О. Нематеріальна культурна спадщина України в контексті суспільного розвитку та культурної політики держави. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* 2015 № 2. URL: <file:///D:/Users/PC/Downloads/138378-296812-2-PB.pdf> (дата звернення 02.12.2019)

13. Гаврилюк А.М. Туристичне портфоліо елемента нематеріальної культурної спадщини як засіб реалізації державної регіональної політики в Україні. Київський національний університет культури і мистецтв *Механізми державного управління* 2019 № 2. URL: http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/2_2019/7.pdf (дата звернення 04.12.2019)
14. Донцов О. Картографування нематеріальної культурної спадщини в інформаційному забезпеченні туризму. Збірник наукових праць *Проблеми безперервної географічної освіти і картографії* 2018 № 28. URL: https://goik.univer.kharkov.ua/wp-content/files/issue_28/28_1.pdf (дата звернення 04.12.2019)
15. Дядечко Л.П. Місце нематеріальної культурної спадщини України в розвитку туризму. *Індустрія гостинності в країнах Європи* 4 грудня 2009 р. Сімферополь: ВіТроПринт, 2009. С.33-36
16. Browse the Lists of Intangible Cultural Heritage and the Register of good safeguarding practices // UNESCO : веб-сайт. URL: <https://ich.unesco.org/en/lists> (дата звернення 06.12.2019)
17. Land-of-Legends programme, for promoting and revitalizing the art of storytelling in Kronoberg Region // UNESCO : веб-сайт. URL: <https://ich.unesco.org/en/BSP/land-of-legends-programme-for-promoting-and-revitalizing-the-art-of-storytelling-in-kronoberg-region-01392> (дата звернення 06.12.2019)
18. Margilan Crafts Development Centre, safeguarding of the atlas and adras making traditional technologies // UNESCO : веб-сайт. URL: <https://ich.unesco.org/en/BSP/margilan-crafts-development-centre-safeguarding-of-the-atlas-and-adras-making-traditional-technologies-01254> (дата звернення 06.12.2019)
19. Regional Centres for Craftsmanship: a strategy for safeguarding the cultural heritage of traditional handicraft // UNESCO : веб-сайт. URL: <https://ich.unesco.org/en/BSP/regional-centres-for-craftsmanship-a-strategy-for-safeguarding-the-cultural-heritage-of-traditional-handicraft-01169> (дата звернення 02.11.2019)
20. Safeguarding the carillon culture: preservation, transmission, exchange and awareness-raising // UNESCO : веб-сайт. URL: <https://ich.unesco.org/en/BSP/safeguarding-the-carillon-culture-preservation-transmission-exchange-and-awareness-raising-01017> (дата звернення .2019)
21. Copper craftsmanship of Lahij // UNESCO : веб-сайт. URL: <https://ich.unesco.org/en/RL/copper-craftsmanship-of-lahij-00675> (дата звернення 02.11.2019)
22. Strategy for training coming generations of Fujian puppetry practitioners // UNESCO : веб-сайт. URL: <https://ich.unesco.org/en/BSP/strategy-for-training-coming-generations-of-fujian-puppetry-practitioners-00624> (дата звернення 10.12.2019)

23. Xtaxkgakget Makgkaxtlawana: the Centre for Indigenous Arts and its contribution to safeguarding the intangible cultural heritage of the Totonac people of Veracruz, Mexico // UNESCO : веб-сайт. URL: <https://ich.unesco.org/en/BSP/xtaxkgakget-makgkaxtlawana-the-centre-for-indigenous-arts-and-its-contribution-to-safeguarding-the-intangible-cultural-heritage-of-the-totonac-people-of-veracruz-mexico-00666> (дата звернення 13.12. 2019)
24. Meshrep // UNESCO : веб-сайт. URL: <https://ich.unesco.org/en/USL/meshrep-00304> (дата звернення 13.12.2019)
25. Практика збереження і використання нематеріальної культурної спадщини - міжнародний досвід // Демократія через культуру : веб-сайт. URL: <http://demcult.org/praktika-zberezheniya-i-vikoristannya-n/> (дата звернення 14.12.2019)
26. CONSERVACIÓN Y RESTAURACIÓN DE BIENES CULTURALES // Ministerio de Cultura de España : веб-сайт. URL: <https://www.culturaydeporte.gob.es/ministerio.html> (дата звернення 06.12.2019)
27. Всеукраїнська конференція Імплементация Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини: підсумки та перспективи // : веб-сайт. URL: Ukrainian Center for Cultural Research <http://uccs.org.ua/novyny/novyny-uckd/vseukrainska-konferentsiia-implementatsiia-konventsii-pro-okhoronu-nematerialnoi-kulturnoi-spadshchynu-pidsumky-ta-perspektyvy/> (дата звернення 02.11.2019)
28. Про премію імені В.М.Гнатюка за збереження та охорону нематеріальної культурної спадщини Положення від Міністерства культури і туризму України від 24.10.2005 № 759 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1329-05/ed20170725/conv> (дата звернення 07.11.2019)
29. Про затвердження примірного зразка форми облікової картки об'єкта (елемента) нематеріальної культурної спадщини України та визначення об'єктів нематеріальної культурної спадщини : Наказ Міністерства культури України від 14.12.2012 № 1521 URL: http://mincult.kmu.gov.ua/mincult_old/uk/publish/article/318477;jsessionid=7E78C90FF4E20FB28482C3DC95C896BC.app1 (дата звернення 07.11.2019)
30. Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини // Міністерство культури, молоді та спорту України : веб-сайт. URL: <http://mkms.gov.ua/files/pdf/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BB%D1%96%D0%BA%20%D0%9D%D0%9A%D0%A1.pdf> (дата звернення 02.11.2019)
31. Про затвердження Положення про Експертну раду з питань нематеріальної культурної спадщини при Міністерстві культури України : Наказ Міністерства культури України від 03.10.2013 N 932 URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE24326.html (дата звернення 07.12.2019)

32. Про затвердження Положення про Експертну раду з питань нематеріальної культурної спадщини при Міністерстві культури України : Наказ Міністерства культури України від 22.05.2017 № 439 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0736-17> (дата звернення 07.12.2019)
33. Документи щодо реалізації Конвенції ЮНЕСКО в Україні *Річний звіт УЦКД щодо реалізації положень Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини* : веб-сайт. URL: http://uccs.org.ua/wp-content/uploads/2019/01/zvit-2018_-unesco.pdf (дата звернення 17.12.2019)
34. Положення про премію за збереження та охорону нематеріальної культурної спадщини : Закон Міністерства культури України від 22.05.2017 N 438 веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0735-17> (дата звернення 17.12.2019)
35. Нематеріальна культурна спадщина *Ukrainian Center for Cultural Research* : URL: <http://uccs.org.ua/nemateryalna-kulturna-spadshchyna/> (дата звернення 18.11.2019)
36. Віртуальний музей нематеріальної культурної спадщини *Ukrainian Center for Cultural Research* : URL: <http://virtmuseum.uccs.org.ua/ua> (дата звернення 18.11.2019)
37. Міжнародна науково-практична онлайн-конференція культурні і креативні індустрії: міжнародні пріоритети розвитку та стан в Україні *Ukrainian Center for Cultural Research* : URL: <http://uccs.org.ua/novyny/mizhnarodna-naukovo-praktychna-onlajn-konferentsiia-kulturni-i-kreatyvni-industrii-mizhnarodni-priorytety-rozvytku-ta-stan-v-ukraini/> (дата звернення 25.11.2019)
38. Автентична Україна нематеріальна культурна спадщина *Authenticukraine* : URL: <https://authenticukraine.com.ua/en> (дата звернення 15.10.2019)
39. Всеукраїнський відкритий конкурс програм збереження і розвитку елементів нематеріальної культурної спадщини *Ukrainian Center for Cultural Research* : URL: <http://uccs.org.ua/featured/vseukrainskyj-vidkrytyj-konkurs-prohram-zberezhennia-i-rozvytku-elementiv-nematerialnoi-kulturnoi-spadshchynu-zhyva-tradytsiia/> (дата звернення 15.10.2019)
40. Річний звіт УЦКД щодо реалізації положень Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини *Ukrainian Center for Cultural Research* : URL: <http://uccs.org.ua/novyny/richnyj-zvit-2018-shchodo-stanu-realizatsii-v-ukraini-polozen-konventsii-iunesko-pro-nematerialnu-kulturnu-spadshchynu/> (дата звернення 25.10.2019)
41. Загрози для життєздатності нематеріальної культурної спадщини *Демократія через культуру* : URL: <http://demcult.org/zagrozi-dlya-zhittiezdatnosti-nemateri/> (дата звернення 27.10.2019)
42. Облікова картка на елемент нематеріальної культурної спадщини *Міністерство культури, молоді та спорту України* : URL:

- <http://mkms.gov.ua/content/nematerialna-kulturna-spadshchina.html> (дата звернення 27.10.2019)
43. Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини *Міністерство культури, молоді та спорту України* : URL: <http://mkms.gov.ua/files/pdf/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BB%D1%96%D0%BA%20%D0%9D%D0%9A%D0%A1.pdf> (дата звернення 09.09.2019)
44. Перший семінар щодо імплементації Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини *Ukrainian Center for Cultural Research* : URL: <http://uccs.org.ua/novyny/pershyj-seminar-shchodo-implementatsii-konventsii-pro-okhoronu-nematerialnoi-kulturnoi-spadshchynu-2/> (дата звернення 11.09.2019)
45. Про затвердження Порядку ведення Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України : Наказ Міністерства культури України від 11.12.2017 № 1319 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0020-18> (дата звернення 11.09.2019)
46. Forms to be used for nominations, proposals, assistance requests, accreditation requests and periodic reporting // UNESCO : веб-сайт. URL: <https://ich.unesco.org/en/forms> (дата звернення 26.10.2019)
47. Petrykivka decorative painting as a phenomenon of the Ukrainian ornamental folk art // UNESCO : веб-сайт. URL: <https://ich.unesco.org/en/RL/petrykivka-decorative-painting-as-a-phenomenon-of-the-ukrainian-ornamental-folk-art-00893> (дата звернення 03.09.2019)
48. Cossack's songs of Dnipropetrovsk Region // UNESCO : веб-сайт. URL: <https://ich.unesco.org/en/USL/cossacks-songs-of-dnipropetrovsk-region-01194> (дата звернення 10.09.2019)
49. Tradition of Kosiv painted ceramics // UNESCO : веб-сайт. URL: <https://ich.unesco.org/en/RL/tradition-of-kosiv-painted-ceramics-01456> (дата звернення 15.11.2019)
50. Косівську мальовану кераміку внесено до списку ЮНЕСКО Посольство України в Республіці Перу : веб-сайт. URL: <https://peru.mfa.gov.ua/ua/press-center/news/76601-kosivsyku-malyovanu-keramiku-vneseno-do-spisku-junesko> (дата звернення 25.12.2019)
51. Коновалова О. Українська народна орнаментика як культурний код нації. Проблема методів дослідження антропоморфних зображень *Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії*: Зб. наук. пр. — К.: ІМФЕ ім. М.Т. Рильського НАН України, 2007. Вип. 7. — С. 64-70.
52. Акчуріна-Муфтієва Н. Традиційна символіка кримськотатарської народної орнаментики. *Молодь і ринок*. 2010 №11. (70) URL: file:///D:/Users/PC/Downloads/Mir_2010_11_35.pdf (дата звернення 10.09.2019)
53. Азарцева А.С. Семіотичний аналіз українського та кримськотатарського декоративного орнаменту: спільне та відмінне.

- Культура України* 2014. № 46 URL: http://www.ic.ac.kharkov.ua/nauk_rob/nauk_vid/rio_old_2017/ku/kultura46/14.pdf (дата звернення 16.11.2019)
54. Кримськотатарський орнамент Орнек у мереживі Криму: виставка в Києві // *Погляд інформаційна агенція* : веб-сайт. URL: <https://agronews.ua/node/24264> <https://www.poglyad.tv/krymskotatarskyj-ornament-ornek-u-merezhyvi-krymu-vystavka-v-kyuevi/> (дата звернення 22.10.2019)
55. Аджиєва Е. Кримськотатарський орнамент Орнек можна читати як книгу. *Кримська світлиця Всеукраїнська громадсько-політична та літературна газета.* 2019 № 21 URL: <http://svitlytsia.crimea.ua/?section=article&artID=21164> (дата звернення 22.10.2019)
56. Бюлетень Національна комісія України у справах ЮНЕСКО. *Включення до Національного переліку нематеріальної культурної спадщини України нових елементів.* 2018 № 10 URL: https://mfa.gov.ua/mediafiles/files/misc/2019-02-13/2019-0213_bulliten10.docx (дата звернення 27.11.2019)
57. Шлях додому. Світ кримськотатарського орнаменту Рустема Скібіна // *Життя* : веб-сайт. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2018/05/17/215194/> (дата звернення 27.11.2019)
58. Курмаєва В. Национальный орнамент настраивает на правильное отношение к жизни. *Crimean Tatars.* 2019 URL: <https://www.crimeantatars.club/culture/art/venera-kurmaeva-natsionalnyj-ornamentu-nastraivaet-na-pravilnoe-otnoshenie-k-zhizni> (дата звернення 29.11.2019)
59. Акчурина-Муфтієва Н. Крымскотатарские этнические мотивы в современном декоративном искусстве Крыма. *Avdet* 2016. URL: <https://avdet.org/ru/2016/01/11/krymskotatarskie-etnicheskie-motivy-v-sovremennom-dekorativnom-iskusstve-kryma/> (дата звернення 29.11.2019)
60. Крымские татары покорили Грузию // *QHA Агентство Крымские новости* : веб-сайт. URL: <http://old.qha.com.ua/ru/kultura-iskusstvo/krimskie-tatari-pokorili-gruziyu/177938/> (дата звернення 13.09.2019)
61. У Києві провели фестиваль культур народів світу // *QHA Агенство Кримські новини* : веб-сайт. URL: <http://old.qha.com.ua/ua/photo/u-ki-vi-proveli-festival-kultur-narodiv-svitu/30449/#1> (дата звернення 13.09.2019)
62. Список кримськотатарських митців // *Wikipedia* : веб-сайт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BE%D0%BA_%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D1%85_%D0%BC%D0%B8%D1%82%D1%86%D1%96%D0%B2 (дата звернення 11.10.2019)

63. У Косові реалізовано проєкт Разом, створений за підтримки Українського культурного фонду // *Міністерство культури України* : веб-сайт. URL: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245498789&cat_id=244913751 (дата звернення 12.11.2019)
64. Відкрилася виставка традиційного мистецтва кримських татар Орьнек в мереживі Криму. // *Національний музей історії України* : веб-сайт. URL: <https://nmiu.com.ua/novyny/1266-vidkrylasia-vystavka-tradytsiinohomystetstva-krymskykh-tatar-ornek-v-merezhyvi-krymu> (дата звернення 12.11.2019)
65. Вкрадений Крим. Історія депортації // *Міністерство культури молоді та спорту* : веб-сайт. URL: <https://mip.gov.ua/news/3049.html> (дата звернення 13.12.2019)
66. При Малій академії наук відкрилася секція Кримськотатарська гуманітаристика // *Національний центр Мала академія наук України* : веб-сайт. URL: http://man.gov.ua/ua/news/academy_news/fidan-tse--parostok-br-pri-maliy-akademiyi-nauk-ukrayini-vidkrilasya-studiya-z-vivchennya-krimskotatarskoji-movi--kulturi-ta-istoriyi (дата звернення 21.09.2019)
67. Орьнек як символ історії та культури // *Київський національний університет культури і мистецтв* : веб-сайт. URL: <http://knukim.edu.ua/ornek-yak-simvol-istoriyi-ta-kulturi/> (дата звернення 11.09.2019)
68. Таємниці кримськотатарського орнаменту // *Київська державна академія декоративно-прикладного мистецтва і дизайну* : веб-сайт. URL: <http://kdidpamid.edu.ua/new/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/%D1%82%D0%B0%D1%94%D0%BC%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%96%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%BC%D0%B5> (дата звернення 11.02.2019)
69. Міжнародна конференція культурне гіперрозмаїття в містах і нематеріальна культурна спадщина // *Центр розвитку Демократія через культуру* : веб-сайт. URL: <http://demcult.org/mizhnarodna-konferenciya-kulturne-g/> (дата звернення 11.09.2019)
70. II Всеукраїнська конференція Імплементация Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини: підсумки та перспективи // *Ukrainian Center for Cultural Research* : веб-сайт. URL: <http://uccs.org.ua/novyny/ii-vseukrainska-konferentsiia-implementatsiia-konventsii-pro-okhoronu-nematerialnoi-kulturnoi-spadshchynu-pidsumky-ta-perspektvyu/> (дата звернення 11.09.2019)
71. У Києві відбулася Всеукраїнська конференція «Імплементация Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини: підсумки

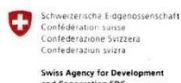
- та перспективи» // Учбово-методичний центр культури Буковини : веб-сайт. URL: <http://bukcentre.cv.ua/index.php/nasha-robota/4240-u-kyievi-vidbulasia-vseukrainska-konferentsiia-implementatsiia-konventsii-pro-okhoronu-nematerialnoi-kulturnoi-spadshchynu-pidsumky-ta-perspektyvy.html> (дата звернення 29.11.2019)
72. Акредитація центру розвитку культури // *Демократія через культуру* : веб-сайт. URL: <http://demcult.org/akreditaciya-centru-rozvitku-demokr/> (дата звернення 29.11.2019)
73. Орієнтовний план роботи НКС платформи на 2020: дискусії, конференції, семінари, круглі столи // *Демократія через культуру* : веб-сайт. URL: http://demcult.org/orientovniy-plan-roboti-nks-platform/?fbclid=IwAR1z6ooYXvAWydr6v5HdStibQLROZPhC0a0Ufni_hfNZAANK72gjwQMLRU (дата звернення 29.11.2019)
74. Intangible Cultural Heritage and Sustainable Development // Unesco : веб-сайт. URL: <https://ich.unesco.org/doc/src/34299-EN.pdf> (дата звернення 15.10.2019)
75. Community-based inventorying of intangible heritage in urban areas // Unesco : веб-сайт. URL: <https://ich.unesco.org/en/projects/community-based-inventorying-of-intangible-heritage-in-urban-areas-00423> (дата звернення 15.10.2019)
76. Tourism and Intangible Cultural Heritage // areas // Unesco : веб-сайт. URL: https://www.immaterieelerfgoed.nl/media/inline/2017/9/14/tourism_and_intangible_cultural_heritage_unwto.pdf (дата звернення 16.10.2019)
77. Living Heritage and mother languages // Unesco : веб-сайт. URL: <https://ich.unesco.org/en/ich-and-mother-languages-00555> (дата звернення 16.10.2019)
78. Define and identify intangible cultural heritage // Unesco : веб-сайт. URL: <https://ich.unesco.org/en/definition-of-ich-00381> (дата звернення 16.10.2019)
79. The Future We Want: The Role of Culture in Sustainable Development // Unesco : веб-сайт. URL: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/culture-and-development/the-future-we-want-the-role-of-culture/> (дата звернення 16.10.2019)
80. Реєстр програми Навчання. Обміни. Резиденції. Дебюти // *Український культурний фонд* : веб-сайт. URL: https://ucf.in.ua/m_programs/5dbb7c68fecf907301282c62/register?type=received_applications (дата звернення 22.12.2019)
81. Шевченко Н.О. Український обрядовий календар як феномен нематеріальної культурної спадщини. *Культурні та мистецькі студії XXI століття: науково-практичне партнерство*: матеріали міжнародного симпозіуму, 6 червня. 2019 р. М-во культ. України; Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистец. Київ: НАКККіМ, 2019. С.105-107
82. Халілова Л. Збереження та промоція елементу нематеріальної культурної спадщини – кримськотатарського орнаменту Орьнек.

Культурні та мистецькі студії XXI століття: науково-практичне партнерство: матеріали міжнародного симпозіуму, 6 червня. 2019 р. М-во культ. України; Нац. акад. кер.кадрів культ. і мистец. Київ: НАКККіМ, 2019. С.274-275

Подарункові листівки з кримськотатарським орнаментом, які були роздруковані в рамках проєкту: Виставка у Національному музеї історії України «Орьнек. В мереживі Криму»

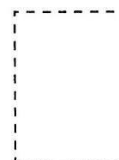
Зворотній бік листівки, опис орнаментальної композиції

Кримськотатарський орнамент Орьнек
 S-подібна лінія жіночої структури егрі дал відображає поєднання жіночих якостей: пнучкості та динамічності. Головний мотив гуль (троянда) поєднана із зображенням зірки. Це жіночі символи. Невеличкі плоди символізують продовжувачок роду, дрібні ягідки – працю та добробут, гострі колочки – захищають від зурочення.

Зворотній бік листівки, опис орнаментальної композиції

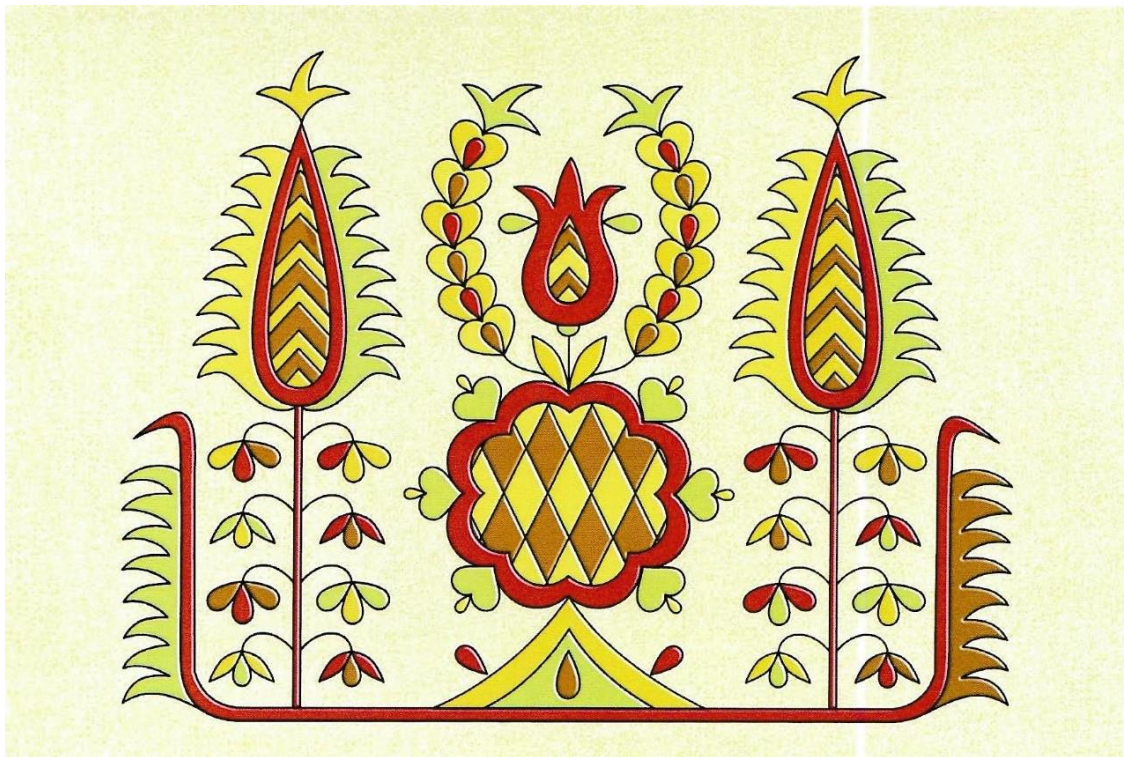

Едем Ганієв. Декоративне панно

Кримськотатарський орнамент Орьнек

Орнаментальна композиція є чоловічою структурою сойлуку' тереги (родинне дерево).

У ньому закладено цінність гармонійної родини. Чоловічий та жіночий символи сельбі (тополя) та гуль (троянда) є основою – стовбуром дерева, гілки якого заповнені тюльпанами та мигдалем – знаками юнаків та дівчат.

Зворотній бік листівки, опис орнаментальної композиції

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

Організація ООН у справах
наук і культури

Міністерство
освіти, науки і культури
України

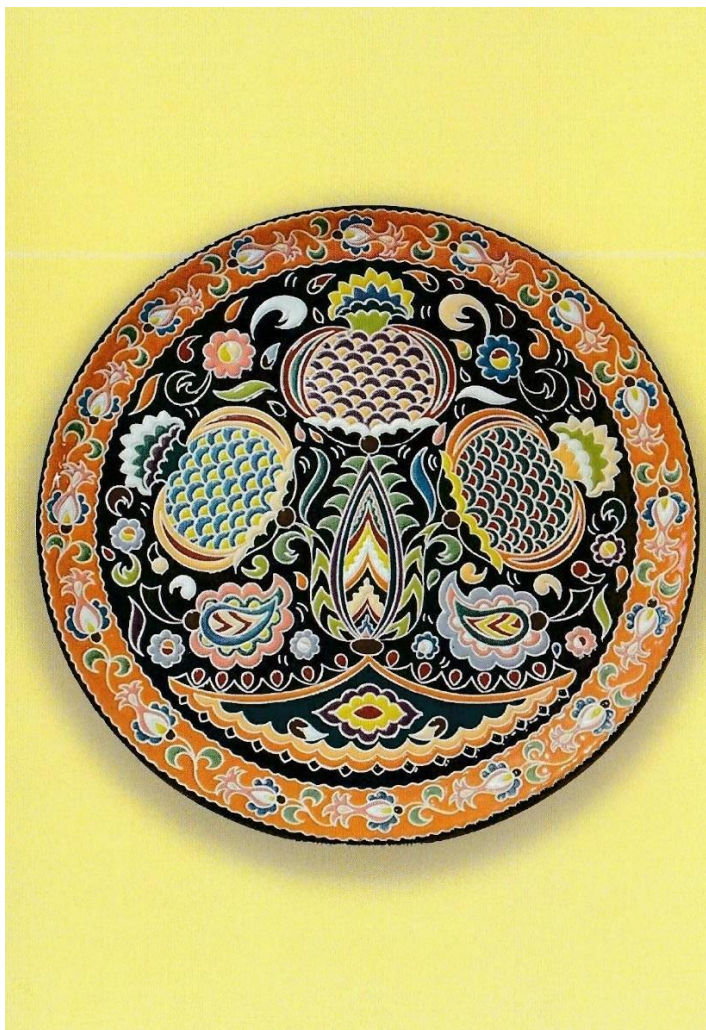

ALEM

Кримськотатарський орнамент Орьнек

Жіночий і чоловічий знаки гувль (троянду) та ляле (тюльпан) зображено на трикутному амулеті назарлик – оберезі від зурочення. Цей символ сім'ї обрамляють зображення тополь (сельбі) – захисників. Композиція розміщена у знаці кале (фортеця), який є захисним і має колючки (коз тікен) – обереги від зурочення.

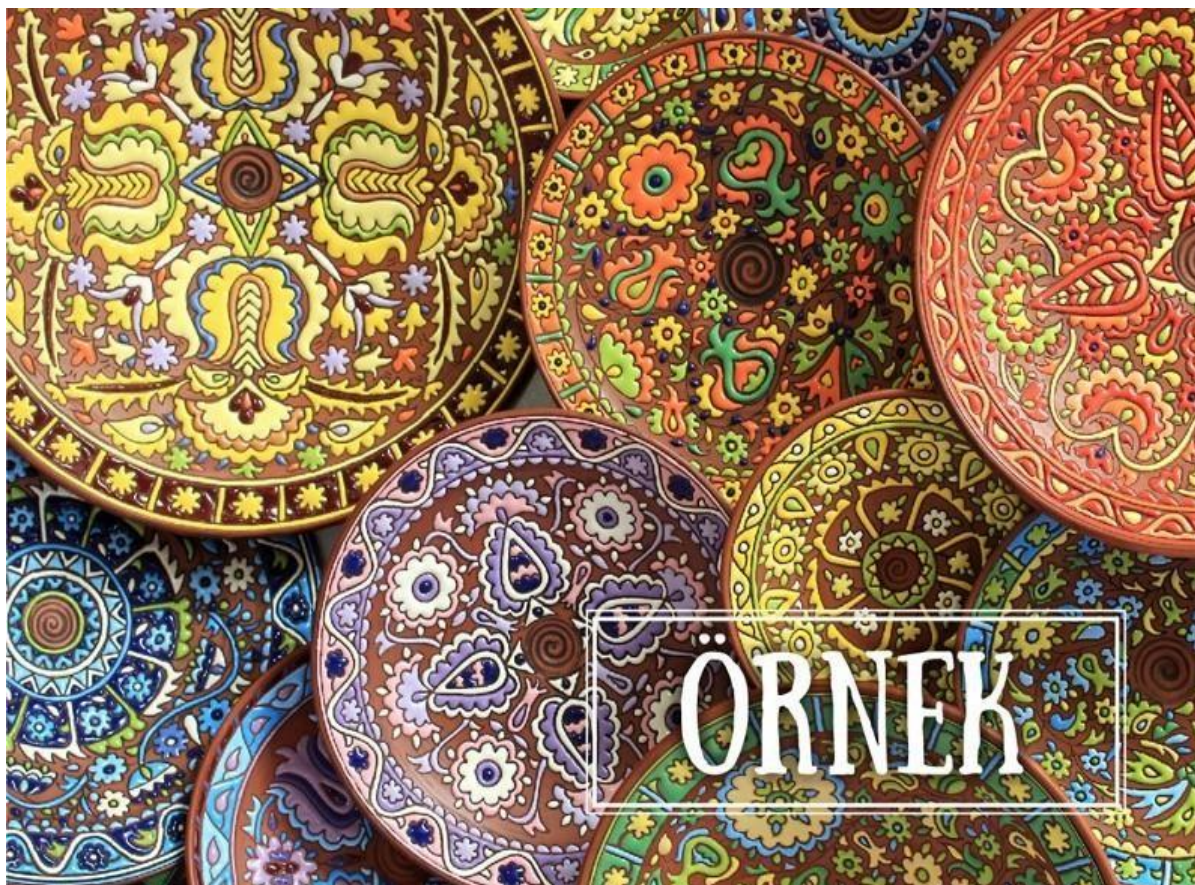
Зворотній бік листівки, опис орнаментальної композиції

Едем Ганієв. Декоративне блюдо

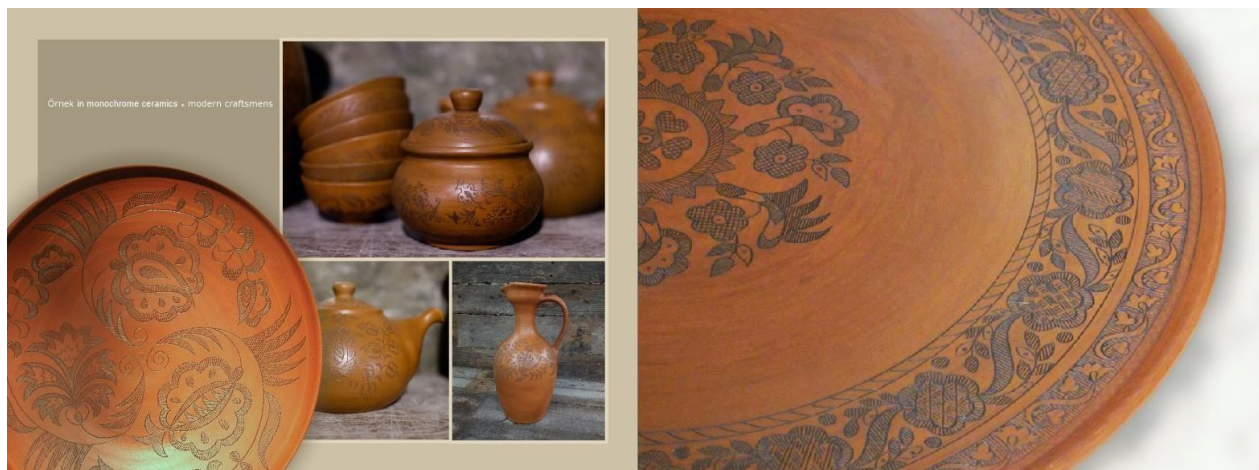
В основі орнаменту – трикутний амулет-оберіг назарлик. У центрі – чоловічий знак сельбі (тополя). Над ним – жіночий знак нар (гранат) – символ плодючості. Два гранати по обидва боки посилюють тему продовження роду. У нижній частині орнаменту зображено бадеми (мигдаль) – символ дівчат на виданні.

Каталог на 4-х мовах виготовлений в рамках проєкту «Орнек» для включення елементу НКС у Репрезентативний список спадщини людства.

Кримськотатарський орнамент Орньек на виробах декоративно-ужиткового мистецтва

Зображення орнаменту Орньек на кераміці

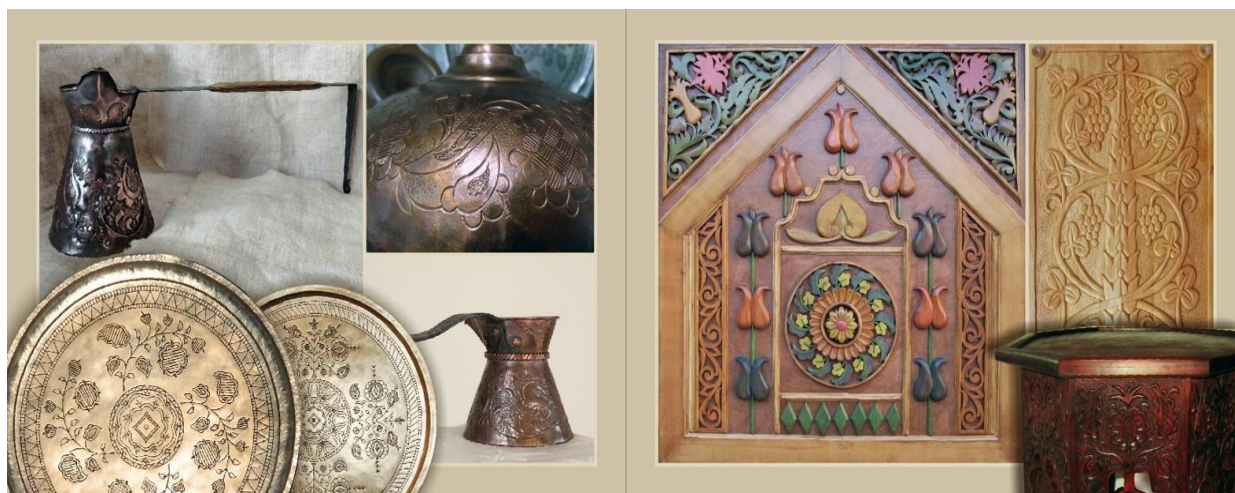
Зображення орнаменту Орньек на вишивці

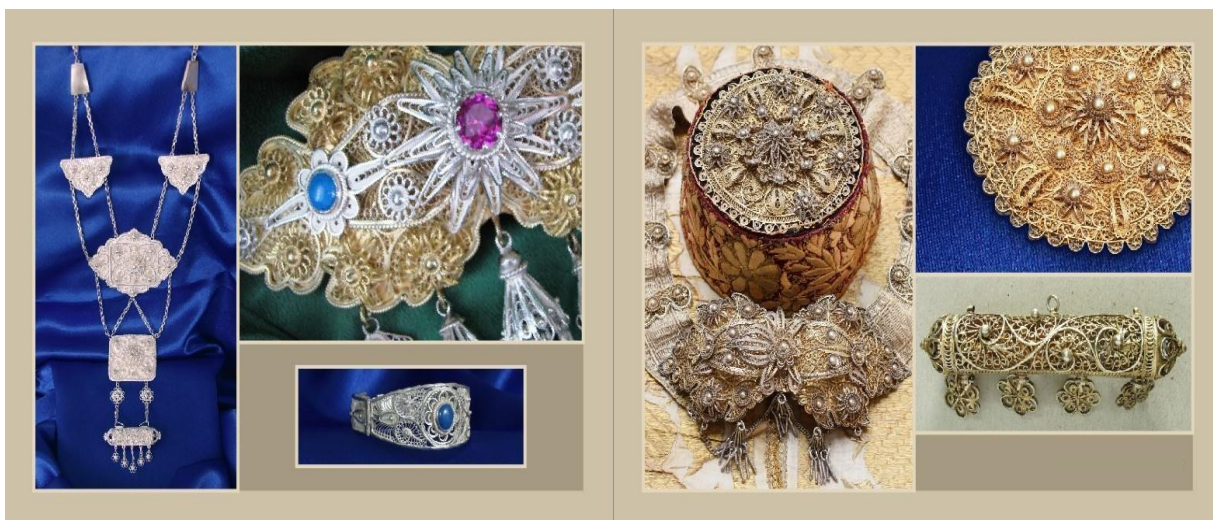
Зображення орнаменту Орньек у ткацтві

Зображення орнаменту Орньек на металевих та дерев'яних виробах

Зображення орнаменту Орньек на ювелірних виробках

Зображення орнаменту Орньек на склі

